

કામસેનરસીકા

અને દુરશીન વિગરે રમુછ

નાટક

- ૦૬૦૬૦૩૦૬ -

અમદાવાદમાં

માણિકચૈક નજીક કાગડીઓળમાં યોજા

ઠારના મદ્રાનમાં અમદાવાદ વિષ

દારિયા પ્રેસમાં

છાત્રાલક્ષ્મી ઉમેશ્વરે છાપી

પ્રસિદ્ધ કાલુ

સવત ૧૯૩૬ સને ૧૯૮૩

કામત રૂ૦-૮-૦

કામસેન રસીકા વાટક

પ્રવેશ ૧ લો ૧૮૮૪

[સ્થાન કામસેનનો મેહલ]

કામસેન અને તેના મીત્ર સુરસેન

સુરસેન—હે માહારાજ અને આપના એહરો કીકો કેમ દખાય છે, આપનું ચીત ઉદાશીન દાખાય છે; તેથી મને બહુ બેદ થાય છે, માટે આપના મનમાં જે વસ્તુ ધારી હોય તે કપાક રીને કહેવે એટલે હું તે મેળવવાને બલદી પ્રયત્ન કરું.

કામસેન=પ્રીય સુરસેન માહારી ચીંતા મટાડવી ધારી મુશકેલ છે, અને તે કહેવાથી પણ તું મટાડી શકનાર નથી!

સુરસેન—હું રાજા ધીરાજ, આ મારો પ્રાણ પણ આપનાથી વધારે નથી તો આપને માટે પ્રયાસ લેવો તેનો સ્ત્રી ગણતીમાં છે માટે આપના મનની વાત મને કહો, જેથી હું મારાથી બનતી તબવીબ કરું.

કામસેન=પ્રીય તું મારા બહુથી પણ અગ્રીક છે તથા પોતાહારો આગ્રહ છે તેથી હું તુને માહારો પૂતાંત કહું છું.

કાલે હું આપણા નગરના ઉચ્ચાનમાં સીકાર રમવાને ગયો હતો ત્યાંના વનમાં મેં સીકાર

પંજમાંથી એક સ્ત્રીને ખચાવી શીંહના બે કડકા કરી નાંખ્યા; પરંતુ મેં તે સ્ત્રીને જોઈ ત્યારથી માહારા હૃદયમાં પ્રેમનો ઘા લાગ્યો છે મદે જો તે મળશે તોજ સુખ થશે.

ગાયન

કામસેન—

પ્રેમની આગ લાગી છે હીલમાં, શી રીતે ઠંડી થશે; આશ લગી એ નારી સાથે, પ્રિતી કેમ પુરી થશે. ટેક દાહા ઉઠી કામાગ્ની ઠેરી, તે શી રીતે સમાપશે; વ્યાહ રહી મન ઠેરી મનમાં, કોણ હવે તે પુરશે. ૧ નયણે નીરખી નારી મેં જો, તે હવાણાં ક્યાંથી મળે; જો ન મળે એ નારી મુજને, જીનગાની એજે જશે. ૨ મેં તરવાર મારી જ્યાં સીંહને, ત્યાં તે ઘા મુજ લાગીયો; નારી નૌતમ નીરખી મેં તો, સીંહ પ્રાણ તજી બાગીયો. ચંદ્ર મુખીનાં નયણાં ફેરો, ઘાવ લાગ્યો કેમ રૂઝશે; હાય હવે તે ક્યાંથી મળશે, રાજ્યકાળ ક્યમ મુજશે. ૪

મુરસેન—હે રાજ્યન મારા પ્રાણ પ્રીય મારા શીરના મુગઠ મારા જેવા મીન છતે આપને આટલા ખચા સોકાતુર થવાનું કારણ નથી, જે કાયર પુરશે હાય છે તેજ આવી રીતે સોકાતુર થાય છે, આ પનો ક્ષત્રી વંશ માહા શુરવીર છે, તથાપી આ પને સોકાતુર થવું ચોગ્ય નથી, રાજ્ય વંશી પુરૂષોને હમેશાં મોટાં મોટાં સંકટો આવી પડે છે પણ જેઓ શુરવીર છે તે કદી પણ ગભરાતા

મથા, તેમજ આપ માહા પ્રાક્રમીછો, બળવાનછો
માટે જરા પણ શંકાતુર થવું નહીં અને જે
વસ્તુની આપને જરૂર છે તેની જોખ કરવાને
પ્રયત્ન કરવું; ઉદ્યમ કરવાથી સર્વ વસ્તુનો લા
ભ થાય છે.

કામસેન—કુરસેન તારૂં સઘળું ખોલવું મને પ્રીય લાગે
છે. પણ હાલ મને દુઃખ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ
એટલુંજ છે કે, જે સમે મારા વિષે એ રાજ્ય
કન્યાની અત્યંત પ્રતી થઈ, અને તેને મારી સા
થે વરવાની સંપુરાણ મુગ્ધ હતી, તેવા સમયમાં
પેલા દુષ્ટ કુરસેનના કપટ છળબેદથી મારા પ્રીય
બંધુને વનવાસ ભોગવવો પડ્યો છે, એ બાબત
ખરી વાત જ્યારે અજવાળામાં આવી ત્યારે મારા
પિતાએ સન્યાસ ગ્રહણ કીધો અને નીશ્વ કી
ધા કે જ્યાં સુધી મારો પ્રીય બંધવ; ફરીને પા
છો પિતાના રાજ્યમાં આવે નહીં ત્યાંહાં સુધી તે
એએ દુર દશ રહેવું એમ કહીને ગયા છે તે
કાણ જાણે કાંએ ગુમ થઈ ગયા છે, અરે મેં
તેમની ઘણી શોધ કરી પણ કાંઈ તેમનો પતો
લાગતો નથી, એ દુરાત્મા કુરસેન મેં તને પે
હલાંથી આવે જાણ્યો નહોતો કે તું આવે પા
પીછ દયાહીણ છે, તો હું તને મારી રશીકા
વશિની ખરી વાત જણાવવા નહીં, મેં તો પિતા
નો નીત જનસૂત્રી ખરી વાત કહીને મારા ઘરમાં

આવજનવ કરવા દીધી, અને મારા શુદ્ધ અંતઃ
કરણથી મેં મીત્રતા કીધી તેનું ફળ છેવટ અંતુ
જ મળ્યું જે દુરાત્મા છે તે અંતે મીત્ર થઈ ક
રીને પણ દગલખાણ રમે છે, ઇત્યાદિક બોલી
ઉદાશ થઈને ઉમે રહ્યો.

સુરસેન—હે રાજન આવી રીતે દીલગીર ન થાઓ
જે બનવાનું છે તે અવશ્ય બને છે એમાં કોઈ
વિદ્યા કે અતુરાઈ કામ આવતી નથી જે લખીત
વાત છે તે કદી પણ મીઠ્યા થતી નથી; માટે
હવે સર્વ ચીંતા દૂર કરીને પોતાનું કામ સાધવું
જાઈએ, અને એવો ઉપાય કરો કે પેલા અંકુશ
અહીંયાં આવ્યો છે તે પોતાનું કામ કાઢી શકે
નહી, માટે માહારી એક વાત તુમે સાંભળો, મ
ને ખાનગી ખબર મળી છે કે રસીકા આવ
સંધ્યાકાળને સમે તેના ખગીઆમાં માતાનું મં
દીર છે. ત્યાં જવાની છે માટે આપ ત્યાં જ
ઓ ને હું પણ ત્યાં પાછળથી આવી પોચીશ.

કામસેન—(છુશી થઈને) ત્યારે તો હું જલદી તે સ્થા
નકે જઈ પોદોચું એમ કહી જાય છે.

સુરસેન—(પોતાના મનમાં) પ્રીય કામસેનને ખબર ન
થી કે મારા વીણ રસીકાની અત્યંત પ્રીતી છે
અને તે મને મળવાને ઘણીજ ઉતાવળ કરે છે
એ તેના જાણવામાં નથી, પણ જેવી રસીકા કા
મસેન ઉપર મોહીત થઈ છે. તેવી કામચતુરી

પ્રીતી પણ તેના વીર છે માટે ઇશ્વર બનેના
જગદી મેળાપ કરે એવા મારી પ્રાર્થના છે.

પ્રવેશ ૨ જો

[રથજ રસીકાના બાપનો બાગ]

રસીકા, તેની સખીયો અને કામચંદન

સખીયો—બાઈ આજ કાલ આપણા બગીચામાં ઘણી
જાતનાં પુષ્પ ખીંચી રહ્યાં છે, તેમજ વ્રક્ષની
લગાઓ પણ ચારે તરફ ઝુલી રહી છે, મટે
આજે આપણે બાગમાં હવા ખાવાને ચાહે?

રસીકા = તમારી સુરજ બાગમાં જવાની છે તો આજેહુ
પણ મારા પ્રીયના વીરહ રૂપી અગ્નિએ ઘાઝી
થકી જરા શીતજતાને માટે આવીશ.

સખીયો—બાઈ ચાલો; એમ કહી રસીકાને સાથે લઈ
રાજબાગમાં પ્રવેશ કરે છે.

રસીકા = (કામચંદનનું ચીત્ર) હાથમાં લઈને, અત્યંત ની
સાસો નાંખીને, ચીત્ર સામું જોઈને અરે ! આ
અતી મનોહર સુરત જ્યારથી મેં જોઈ ત્યારથી
મારા અંગે અંગમાં મોહનાં બાણ વાગ્યાં છે
તે કાઢાડવાને કામચંદન વીના બીજે કોઈ પણ
નથી; હે મારા પ્રાણપત્રી હું અહનીશ તારુંજ
ધ્યાન ધરતી રહુ છું જે દીવશે બાગમાં મળ્યા
તેજ દીવશથી એક પણ પણ તમારું ધ્યાન ચુક
તી નથી, માટે હવે તો તારા વિના મારો કોઈ

પાણુ આધાર નથી; હે મારા પ્રાણપતી જો હું
તુને જેવી રીતે ચાહુ છું તેવીજ મારા વિશે તા
રો પ્રીતી હોયતો, હવે મને કામરૂપી પાસથી
છેડાવ્ય અને મારા મનની હુશ સઘળી પુરી
કર; હવે મને જરા પાણુ ઘેર્ય રહેતુ નથી, એમ
કહી મુરછા ખાઈ જમીન ઉપર પડી.

સખીયો—સારા સારા પુખ્ત લાવીને સુગંધીદાર પાણી છાં
ટી રસીકાને પવન કરવા લાગી, અને તેની પાસે
ઉભી રહી કેહેવા લાગી.

ઝ યન.

મોહાલે પધારો મારા રાજ માણીગર મોહાલે પધારો;
એ રાગ.

મારી પ્યારી તું થા સાવધાન, શાણી તું શીદને મુઝાએ
હવે મળશે તુને તારો નાથ, શાણી તું શીદને મુઝાએ
સાખી.

ચીંતા ન કરીએ ચીત વિપે, વેગે મળશે નાથ;
ચીંતાર્થી ચતુગઈ ઘટે. ઉભીયાને ઝાલી મારો હાથ. શા.
સ્વયંવર પીતાએ રચ્યો, આવે રાજકુમાર;
શાંધી લેજે ત્યાં કને, જેથી બાંધ્ય છે તે બહુ પ્યાર શા.
ઉભી થાતુ આ સમે, સુકન ભસેરા થાય;

ભાગ્ય હોય જો તુજ તણું, તો હમાણાં મળે તારો કંથ. શા.

રસીકા—(સાવચેત થઈને) કાગસેનના ચીત સામુ જો-
ઈને, અરે આ કમળતા જેવું મુખાર્દિદ જોઈને
મારૂ દીલ અત્યંત બળવા લાગે છે. જેમ જેમ

આ તારી છખીને નીરખુધું તેમ તેમ મારા
 અંતરમાં કામની જવાબા ઘણીજ ઉઠે છે, એમ
 પોતાના મનમાં કહીને પછી પોતાની સખીઓ
 તરફ નજર કરી ફરી બાલવા લાગી, હે સખી
 તું કેહે છે કે સ્વયંવરમાં રાજકુવરો આવે તેમાં
 થી તારા પતીને શોધી લેજે, પણ તેતો મારા
 મનમાંજ રમી રહ્યો છે, જો સ્વયંવરમાં તે ન
 હી આવે તો એ બધી રચના કરેલી નકામી છે.
 સખીચી—મારી પ્રીય સખી એવો તે કેનો કુવર તમે
 જાયો છે અને તે કેવો રૂપવાન અને ગુણવાન
 છે કે નેણું તમને આવી રીતે વશ કરી લીધા
 છે, કે રાત અને દિવસ એનું સ્મરણ કરોછો?
 સખીકા—સાંભળ, મારી શાણી સખી ! એકવેળા, હું
 મારા ભાઈ સાથે પ્રભાસક્ષેત્રે ગઈ હતી; ત્યાંથી
 પછાં વળતા કામાવંતી નગરીને પાદર પડાવ નાં
 જ્યો. ત્યાં બોજન કરી બેઘડી આરામ લીધો;
 મધ્યન્દુકાળ નમતાં મારો ભાઈ ચઢગયા રમવા
 જવા લાગ્યો તેવારે મારા કલ્યાથી મને પણ સાથે
 લીધી, અમારા ઘોડા પવનવગે દોડતા હતા તે
 એક્રએક અચકયા, તેવામાં સામે ગીચ પ્રક્ષા
 ની ઝાડી દખાણી, મારા ભાઈએ કહ્યું, કે નક્કી
 તે ઝાડીમાં સિંહ છે, માટે તું જરા અહીંયાં
 યોગ, હું હમાણાંજ જઈ તેના નાશ કરી પાછો
 આવુધું, એમ બોલતાંજ એડી મારી ઘોડો ફ

કયો, તેવામાં ભયંકર ચીસ પાડી આખું વન
ગળતવતો એક સિંહ મારા ભઈના ઘોડા સામે
ધસ્યો, ઘોડો ભડકી મારા ભઈને બેઠ ઢાડ્યો;
તેવોજ તે સિંહ ઝટપરે છલંગ મારી, મારી
ઉપર ધસ્યો, એક પંખે ઘોડાની ગરદન ઉપર
માર્યો અને ખીલ થાપ મારી ઉપર ઉગામી
અરેરે! સખી તે વખતે મારા મ્રાણજ હડી ગયા
અને માડે શરીર થરથર કંપવા લાગ્યું; તેજ સ
મે પછવાડેથી વીજળીના અમકાઠ પેરે ઘા થયો
આંખ ઉઘાડી નેહિયું તો તે સિંહના બે કઠકા
થઈ ધુળમાં પડ્યા છે ને એક મનોહર રાજકુ
માર સર્વાંગે આયુધ સજ્જ મારી સમક્ષ આવી ઉ
ભો. અહા હા !! સખી શું તેનું પ્રાકૃમ વર્ણ
તું શક્ષાત કામદેવજ દોયની.

સખી—તેજ રાજકુમારે સીંહને માર્યો?

રસીકા—હા સખી, પણ તેસાથે મારા હૃદયમાં પણ તે
જ વેળાએ કદી ન રૂઝાય તેવો નયણરૂપી ખ
જરનો ઘા કર્યો, તેને લેતા વચર કોણ રૂઝવણ
સ્વયંવરની તૈયારી કરી છે, પણ તે ન આવેતો
મારો મ્રાણ ખચીત જશે.

સખી—અરે! મારી ધ્યારી સખી! તે બીશેની તું કાંઈ
ચીંતા ન રાખ, જ્યારથી આ ચીત્ર મેં તારા
હાથમાં નેહ્યું છે, ત્યારથી મેં તપાસ કરી સર્વે
વૃતાંત જાણી લીધું છે. માટે તે વાતની તું કાંઈ

ચીતા ન રાખ; તારો પ્રીય કામસેન તથા તેના
મીત્ર સુરસેન એ બંને ગદ્ય કાલના આપણા ન
ગરમાં આવ્યા છે અને આજે સંધ્યાકાળે બાગમાં
મળવા આવવાની સુચના પણ હું કરી આવી
છું તે તો મારાથી વાત છુપાવી, પણ મેં તો તા
રા માટે બનતી કહેનત કરી છે. માટે હમાણાં
જ તે આવશે,

રસીકા = હાલી ખેલેન ! મને ક્ષમા કર. મારાથી શર
મને લીધે તને કાંઈ કેહેવાંજ નહી. અરે ! પણ
હજી તેઓ કેમ નહી આવ્યા.

(એમ કહી આમ તેમ જુલુવે છે તેવામાં કા
મસેન બાગમાં આવીને ઝડને એકે ઉભો
રહે છે)

કામસેન = [આશ્ચર્યથી] અરે ! હું ક્યાં આવી ઉભો !!
આ સ્વર્ગતો નહી હોય ! હું સ્વર્ગમાં છું, અ
ને તે સ્ત્રી છે કે અપત્સરા છે કોવા કોઈ દેવી
હશે આને સાચુ કે સ્વપ્ન. એમ વીચાર કરીને
અરે આતો રસીકાજ દેખાય છે માટે હવે તેની
સન્મુખ જઈને ઉભો રહુ હવે વીલંબ કરવાનું
કામ નથી એમ ધારી રસીકાની સન્મુખ જા
માટે છે.

રસીકા = (ઉડો નીસાશા નાંખીને) અરે મારા પ્રાણુપતી
(તું ક્યાં છે) કામસેન, કામસેન, કામસેન, અરે
હજી પણ તું કેમ ન આવ્યો, તારા વિના માફ

કોમળ - હૃદય ફાટી જાય છે, એક ઘડી પણ તારૂં
 સમય મારા મનમાંથી વીસરતું નથી, તારૂં ના
 મ કામસેન તે ચોખ્ખું છે, કેમકે તારા સ્વરૂપ
 જોવાથી જ મારા - હૃદયમાં કામરૂપી બાણ વા
 ળ્યું છે, અને તારૂં સ્વરૂપ જોઈ મારૂં મન તારા
 રૂપ ગુણમાં જ મગ્ન થઈ રહ્યું છે, અરે
 હું છું કહું તારા મોહ રૂપી પાસમાં હું ઝટગ
 ની પેઠે બંધાયે રહી છું, માટે હું મારા પ્યારા
 પતી તારા વીના તે પાસ છોડવાને બીજા કોઈ
 પણ સામર્થ્ય નથી.

કામસેન - (રસીકાના વચનો સાંભળી) તુલ્ય તેની સનમુખ
 નઈ ઉભો રહીને, કે પ્રીયા હું મારી પ્યારી ર
 સીકા હું આવીને જ ઉભો છું.

રસીકા - અરે તું કોણ છે, અહીંયાં આ રાજ બાગમાં
 એકાએક કેમ આવ્યો છે.

કામસેન - પ્યારી રસીકા મોહને વશ પડી થકી તું કેમ
 બેભાન થઈ છું, હું કોણ છું તે તું તારા મન
 માં વીચાર.

રસીકા - અહો! અહો! પ્રીય કામસેન હા હા! આ રે
 વે સમય કે જેનું સમાજ મારા મનમાં છે. તે
 નાજ અકસ્માત મેળાપ થયો આ કાંઈ યોગી
 હર્ષની વાત નથી?

કામસેન - પ્રાણ પ્રીય રસીકા તારો મેળાપ થયો એ વા
 ત ઘણી આનંદની છે, પણ મારા મનમાં એક

મોઢિટા ધારી છે. તે એકે પેત્રો દુષ્સ્વભાવનો
 ફરશેન આપણા કામમાં કોઈ પ્રકારે પણ વિઘ્ન
 કરશે, તે ચંડાળ જાતે કપટી છે, માટે તારા
 પીતાને કાંઈ આકુ અવળું સમજાવીને તેની આ
 જળ મારા વિશે કાંઈ ખોટા વિચાર ઉત્પન્ન કર
 તો તેથી તારો પીતા સ્વયંવર મંડપ બંધ કરી
 ને પોતાને પસંદ પડે તેવા કોઈ રાજા કુવરની
 સાથે તને પરણાવે તો પછી તારૂં જાને મારૂં
 કાંઈ પણ ચાલે નહીં.

૨ સીધા=મારા પ્રાણપ્રીય કામસેન-આવા ખોટા તર્ક આ
 પ શા માટે કરેછો, કોઈ રીતે જરાપણ ચીંતા
 રાખવાનું કારણ નથી, સ્વયંવર મંડપની સર્વ
 તૈયારી થઈ રહી છે, એકાદશીને દીવસે વરમા
 ના આગેપવાનું મહુરત છે, માટે તમારા મન
 માં જરા પણ અંદરો રાખવો નહીં. મેં પ્રથમ
 ઘીજ નિશ્ચય કરેલો છે કે વંદા સ્ત્રી કદાપી જ
 ન પ્રસવે, અગર સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા તજે, જે
 મ સુર્ય પશ્ચિમ ઊગે તોપણ હેમારા પ્રાણપ્રીય
 પતી તારા વિના સ્વપ્નમાં પણ જીજને વાંકું
 નહીં; અને હમણાં પણ, (મેં હાથ જોડી આજ્ઞા
 શા સામી દ્રષ્ટી કરી) હે દેવો હે ગાંધર્વો તમા
 રા દેખતાં હું જગત પ્રભુની સન્મુખ મળિજા લઈ
 કહું છું કે રાજા કામસેન શિવાય આખી દુનિયા
 માં હું જીજો પતિ રાખ્યામાં ઇચ્છુ તો મને

બાળીને ભરમ કરજે. આ જગતમાં આવું પુત્ર
કામશેનને હું મારો પ્રાણપતિ કરીને સ્થાપુછું,
તેથી હું ઇશ્વર, મારૂં પતિવ્રતાપણું અખડ
રાખજે,

કામશેન = પ્રિય રસીકા માહારા વિષે તારો દ્રઢ નિશ્ચય
જેઈ હું ઘણો પ્રસન્ન થાઉં છું અને હું પણ મા
રૂં તને મન ઇશ્વર સાથે તને અર્પણ કરું છું
અને તેની નીશાની માટે આ માહારી અમુલ્ય
વીંટી તારી આંગળીએ પહેરાવું છું, અને અ
મારૂં થવા આવ્યું છે માટે મને રજા આપ.

રસીકા = અરો મારા પ્રાણપતિ મારાથી એવો ઉચાર
કેમ થાય? હજારો દિવસ વહી જા તો પણ મારી
જીભથી એમ નહીં કહેવાય કે તમે જાઓ.

કામશેન = હમાણાં રાત પડશે અને આવું એકાંત સ્થાન
ક્યાં આપણે વધારે વાર ઉભા રહેવું તે કાંઈ
પણ ગેરફાયદા ભરેલું થાય, માટે હમાણાં મને
રજા આપ.

રસીકા = પ્રાણવલ્લભ માહારા ઉપર ક્રૂપા કરીને જેમ અને
તેમ પોતાની પ્રાણપ્રીયાને આપના મુખપ્રાદિન
દરરાત જલદી કરાવશો અરો! મારા વાહાણ
કામશેન આપ પાછા ક્યારે મળશે.

કામશેન = અરો! મારી પ્યારી પ્રીયા, હું એક ઘડી પ
ણ તને વીસારનાર નથી. ઇશ્વર કૃપાથી હું તને
જલદી મળીશ એમ કહી જાય છે.

પ્રવેશ ૩ નો

(સ્થળ જંગલ)

(માધવસેન અને બીજા માણસે)

માધવસેન—જ્યારથી મેં સાંભળ્યું છે જે મારા પીતાએ સન્યાસ ધારણ કર્યો. અને કુટુંબને પ્રત્યેક કર્યો ત્યાર પછી મારા પીતા વનવાસ ગયા તેમને શોધવા માટે હું ઘણાજ વનખડમાં ભટકું પાણુ તેઓની કાંઈ ખબર મળતી નથી; હવે હું થાકીને નીરાશ થઈ ગયો, અરે ! આ બધાં કુર્મો પાપી દુરસેનનાંજ હજી. આવી રીતે પોતાના મનમાં ખેદ કરે છે, તેવામાં એક તરફથી કોળાહણ સાંભળવામાં આવ્યો અને થોડી વારમાં એક માણસને જોતો દખી પુછવા લાગ્યો અરે ભાઈ; તું કોણું અને કયાં જાય છે? આ માણસાને ઘાંઘાટ કયાં થાય છે? તેને તારા જાણવામાં હોય તો મને કહે!

માણસ—હમાણાં મને વાત કરવાની કુરસદ નથી તો પાણુ તમારા સ્વરૂપ જોયરથી સારા માણસ જાણી હું ! કુટુંબ તે સાંભળો (સાંભળે હોય કરીને પેલી કાષ્ટતી એકે ખડકેલી દખાય છે તેમાં આ ગામના રાજાની કુવરી બળી મરવાની છે) હવે તેની ઝાઝી વાર નથી, અને હું પાણુ તેને માટેજ કેટલોક સમજા લઈને જઈ છું.

માધવસેન—અરે ભાઈ તે કુવરી શા સારું બળી મરે છે?

શું તેને શીર કાંઈ કલંક થયું છે, અથવા
શું તેના પતી મરી ગયો છે,

માણસ = હે કુરૂષેતમ આપે કહ્યું તેમાનું કાંઈ કારણ
નથી, પણ આ ગામના રાજાની કુવરી માહા
રૂપવંત અને ગુણવંત છે. તથાપી તેના પેટમાં
સાપ રૂપી છુત બરાઈ રહે છે. તે સાપ રાતની
વેળા કુવરીના પેટમાંથી બાહાર નીકળી દરરોજ
એક માણસનો જીવ લે છે; આજ સુગ્રીમાં તેને
હજારો માણસના માણ લીધા છે અને હજુ પ
ણ તેજ પ્રમાણે દરરોજ એક મનુષ્યના માણ
હરણ કરે છે આવા માહુ કલ્પ કુવરીથી સહન
થતું નથી. તેથી કુવરી પોતાના પીતાને કહેવા
લાગી કે માહારે માટે હજારો નીરખપ્રાણી માણ
સોનો જીવ જાય, તેના કરતાં હું એકલીજ બ
ળી મરું એ વધારે સારું છે એમ ધારી
નીશ્વસ કરી આજે આરણ્યમાં ચેક ખડકી સ
જાગવી છે તે માંહે કુવરી બળી મરશે,

માધવસેન = અરે ભાઈ તમે ઘણું સારું કર્યું કે તે
રજ કન્યા બળી મરતાં પેહેલાં એનું સઘળું
પ્રાણાંત મને જણાવ્યું, જે તું રાજાનો વાહાલેશ
રીદાય તો મને તારા રાજા પાસે જલદી તેડી જા.
હું કુવરીને સર્વ પ્રકારના સંકટમાંથી મુક્ત કર
વાને શક્તિવાન છું.

માણસ = (હાસ્યયુક્ત) આજ સુગ્રીમાં કુવરીનું સંકટ ટા-

ળવા માટે ઘણા જતી, ભુઆ, જનકુમરી; અને
એલમવાળા આવી ગયા, પણ કોઈથી કાંઈ થઈ
શક્યું નહીં અને ઉલટા પોતાના માણ તણને
ગયા, એલખત તે બધાને વિકાળ સર્પે મારી નાં
ખ્યામાટે આપનાથી કુવરીનું દુઃખ મટે એમ
હુતો ધારતો નથી.

માધવસેન=તાહાર કેહેવું શક્ય છે તથાપી તુ મને રા
જા પાસે લઈજા, હુગણાં વધારે વાત કરવાનું કા
મ નથી,

માણસ=આપની આકૃતિ ઉપરથી આપ રાજ્ય કુવરછો
એમ દખાય છે, તથાપી સુતરૂપો સર્પની પાસે
આપનું ચાલી શકવાનું નથી; અને રા માટે
આવી સુંદર કાંતીના નાશ કરવા ઇચ્છા કરાછો.

માધવસેન=જેમ થનાર હશે તેમ થશે, પરંતુ હમાણાં
તું રાજા પાસે તો તેડીજા, પછી તારે બોલવા
નો વખત હું મટાડીશ.

માણસ-ચાલો ત્યારે મારે શું આપની મુશ્કેલી રાખે કરી
ને વગર મોતે મરવાની ઇચ્છાથઈ છે તો પછા
મારે શું એમ કહીને રાજ્ય દ્વારે જાય છે.

માધવસેન=(રાજા પાસે જઈને) હે રાજા હું આપને
વીનંતી કરી કહું છું કે આજની રાત આ તમરી
કુવરીને બળી મરવાને મોકલ રાખો, અને મા
રે માફમ જોયા પછી ને કરકું હોય તે કરજો.

પ્રવેશ ૪ થો

(સ્થળ રાજ્ય કન્યાના મહેલ)

કુવરી, માધવસેન અને સર્પરૂપી ભુત.

કુવરી = અરે! હું કેવી મંદ લાગ્યહું કે મારે માટે હજારો મનુષ્યના જીવ ગયા, હવે આ કુતીયામાં માહારે રહેવું વ્યાજખી નયોતથાપી પીતાના કેદવાથી આજની રાત રહી એ રૂકુ ન થયું અત્યારે તો બાળીને બાળ પાણુ થઈ હોત અને આ કુર પાપીષ્ઠ સર્પના પંજથી છૂટકો પાણુ થયો હોત હવેના પ્રાતઃકાળ થતાંજ બાળી મરવું ચુકત છે, ઇત્યાદિક કદપાંત કરે છે.

માધવસેન = (રાજાની આજ્ઞા લઈને કુવરીના મહેલમાં પ્રવેશ કરે છે) સર્પને જોઈને, અહો! જેવી રીતે સર્વ લોકે કહ્યું હતું તેવાજ માહા વીરકાળ ભયંકર દેખાય છે, નેત્ર તો જેનાં લાસચોળ છે, કાંતી અજન સમાત છે, કુદાડા મારી રહ્યા છે આ તે કોઈ વાતર છે કે સર્પ જાતી છે, એના મોઢાંમાંથી અગ્નિજવાળા નીળાં છે તેથીજ બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે અને વીણની જવાળાએ મુરછી ત કરે, તો બીયારો રાજ્ય કન્યાને કેવું દુઃખ થયું હશે, અરે! આ કુટના મારી તરવારે કરી ને સાલ કડકા કરી નાંખું હવે વીસંબ કરવાનું કામ નથી, કુરાતમા પ્રાણીને હાણવા થકી કાંઈ પાપ પ્રાણુ જોઈતું નથી માટે આ પાપી સર્પને

યમધુરીમાં મોડલી રહ્યું.

સર્વદ્રુપીયુત = (અદ્રસ્ય રહીને) અદ્રપા રાજ્ય કુમાર તા
રામાં ને ચોટલી બધી શક્તી શું છે કે તું મા
રા સાત કડકા કરીશ તારા જેવા હજારોને નો મે
ચુશીને ફકી દીધા, તેનાથી તાહર કેટલું સામર્થ્ય
શક્તી હોય તો મારી સામે આવી જા.

માધવસેન = જે જે મનુષ્યાના ને પ્રાણ હરણ કીધા તે
અને અને જુદા સમજા, એ બધાના જીવનો લે
નાર તું અને તારા જીવનો લેનાર હજાર છું,

યુત = અરે મુખે મારી શક્તિની સામે તાહર તે શું
ગણુ છે જો સામર્થ્ય હોય તો મારી સામે આવી
જા એમ કહી પ્રગટ થઈ માધવસેન સાથે યુદ્ધ
કરવા માંડ્યું.

માધવસેન - મુતની સાથે બાથબાધ કરતાં તેની ગરદન
પકડીને અરે ઘાવકી, ચઢાળ, તારામાં શક્તિ હો
યતો બતાવ્ય. તારૂં અત્યંત બળ કયાં પ્રજુ અ
ને તારૂં પરવા નેવું નેર કયાં સંતાયું, હવે આ
મારી તરવારે કરી બચીત તારા શો કડકા કરી
નાંખું છું.

યુત - અહો! મહા પ્રાક્રમી, મહા બુદ્ધ, મહા તેજસ્વા
સુરવીરમાં પણ સુરવીર, તું માહારી અરજ સાં
ભળ? મેં આજીવીન સુધી હજારો માણસના જી
વ લીધા પણ તારા જેવી સુરવીર કોઈ પણ દીકો
નથી! તેમજ તાહારી હિમત ઈંદ્રના જેવી જોઈ

ને મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે, કોઈ મેહાટો દેવ
તા મને મારા પ્રાયશ્ચીતની શિક્ષા દેવાને મનુ
ષ્યનું રૂપ ધારણ કરીને આવ્યો હોયની ! હવે હું
અતી નમ્રતાથી કહું છું કે, જો તું મને છવીત
દાન આપીશતો હું તને ઘણો ઉપકાર કરીશ અ
ને તાહાર કામ કરીશ.

મધવસેન—તારા એવાં કપટનાં કલાવાલાં જોઈ, હવે હું
તને છોડનાર નથી, હમણાં હું તને છુટો કરે તો
પાછો ખીચારી રાજ્ય કન્યાનાં પેટમાં સંતાય, મા
ટે હવે તો તારો અને તારા છવનો સથેજ છુટકો
યવાનો છે, હવે હું તને છવતો મુકનાર નથી એ
તું ખચીતજાણજે!

મુન—અરે રાજકુવર હું કોઈ રીતે પણ કપટ રાખીને જો
લતો નથી, હું શ્રી રામચંદ્રજી ભગવાનની આજ્ઞા
લેઈ કહું છું કે તાહારી સાથે કદી પણ દગલખાણ
કરનાર નથી, જેમ તું કહીશ તેમ કરીશ, અને
તાહારી આજ્ઞામાંજ રહી !!

મધવસેન—તારા શકત સોગત જોઈ અને નમ્રપણું જો
ઈ તને છોડું છું! માટે હવે કદી પણ આજ્ઞા કામ
ન કરવું અને મારી સાથે કપટ ન રાખીશ

મુન—[પોતાના માંથાના વાળ રાખીને આપીને) સાંભળ
જે વારે તારે માંથે કાંઈ સંકટ આવે તેવારે આ
વાળને અંજની ઉપર ધરજે, એટલે હું તારી પા
સે આવીશ! અને તારું જ કામ હશે તે કરીશ

મારા ખરા પાણી આ નીશાની સલાળી રાખ
જે એમ કહી ભુત અલોપ થઈ ગયો!

કુવરી=અહો! મારા! પ્રાણના દાતાર, મારા જીવંથી પણ
અધીક; તારા ઊપકારનો બદલો વાળવાને સો ભવ
સુધી તારી દાસી પણ રહુ તોપણ વાળી શક્યન
હી તથાપી મુજ ગરીબ દાસી ઉપર દ
યા કરીને તારા હસ્ત કમળનો સ્પર્શ કરી પાવ
ન કર, અરથાંત પાણીચઢાણ કરી પોતાની અર્ધાં
ગતા કર એટલે હું દુનિયામાં ફરી જન્મ પામી
એમ સમજશા!!

માધવસેન—હવે તાહાર સઘળું દુઃખ નાશ પામ્યું છે;
તથાપી તું શા માટે અધીરી થાય છે? હવે તા
રા મનોર્થ પુરણ થશે, ઈશ્વરે તારા ઉપર મોટી
કૃપા કરી તને ઝેરી બ્રહ્મામાંથી બચાવી છે, પરં
તુ આ હર્ષની વધામાંજી આપડે તારા પીતાની
પાસે જઈને સંભળાવીએ, પછી ચોગ્ય હશે તેમ
કરીશું એમ કહી રાજા પાસે જાય છે.

રાજા=(માધવસેન તરફ હાથ કરીને) હે આર્ય તમારા
પંધારવાથી મારા અને મારી પુત્રીનો સર્વ શોક
નીવારણ થયો; તેમજ મારા પુરજનો પણ પર્મ
મુખી થયા, અહા! આ અવસર જેવાનો અને આ
નંદ મય દીવશ તો આપના પંધારવાથીજ મેંદા થ
યો છે, હવે આ કુવરીને હું ધણી ખુશીની સા
થે આપને પરાણાવતા તૈયાર છું માટે મા. મા

ધૈના આપે માન્ય કરવી ઘટે છે જેથી પરસ્પર ઉપકારને । બદલો વળશે તો નહી તથાની તમારી સાથે સંબંધ થવાથી હું ઘણાઆનંદ પામીશ!!
 માધવસેન—તમારે કહ્યું બધું સાચું છે પરંતુ હમાણું હું મારા પિતાની ઝાણમાં છું માટે સમય આવે તમારી સર્વ પ્રાર્થના હું માન્ય કરીશ!!

પ્રવેશ ૫ મો

(સ્થળ કુરસેનની કચેરી)

કુરસેન તેના પ્રધાન, તથા નોકર ચાકરો,
 કુરસેન—(પ્રધાન તરફ જોઈને) જ્યારથી મેં રસીકાને જોઈ છે ત્યારથી મારું ચિત્ત અહનીશ તેના મેહ રૂપી પાસમાં ફસાઈ ગયું છે. અરે! તે ચંદ્રમુખી નું દર્શન અને તેનું અધર પાન તે મારાથી કયારે થશે.

પ્રધાન—હું રાજન જેનું ચિત્ત આપના વીસે પ્રસ્ન નથી તેના વિશે આપે વધારે મોહ કરવો. એ કે વળ ફરખ દાઈ છે. જગતમાં પાણુ કેદવત છે કે જે આપણને ચાહ્ય તેને આપણે ચાહવું જોઈએ પરંતુ રસીકાની પ્રીતી તમારા ઉપર નથી તો તમારે તેના વીધે મોહ કરવો તે સારું નથી.

કુરસેન—હું! મારે સ્ત્રી એની ખેટ છે મારા માટે ઘણી રાજકવરીઓ તેમના પ્રીતાઓ દવા આવે છે પરંતુ તેમાંની રસીકાના અર્થ રૂપમાં પણ આવે

નહી, અરે! મારૂં એવું ભાગ્ય ક્યાં થાય છે, રસી
કા મારી સ્ત્રી થાય મને ચાહે, આ માહરૂં રાજ્ય
અને સમ્રાટી સર્વ રસીકા વીના નકામું છે; અરે
હવે તે શી રીતે મળશે? એનેતો કામસેન પરણી
ને લઈ ગયો હવે તે મારે સ્વાધીન શી રીતે થશે.

પ્રધાન = માહારાજ આપણે પ્રથમથીજ લુપ્ત ખાધી છે.
જેવારે કામસેન રસીકાને લઈને પોતાના નગર ત
રફ ગયો તેવારે તેના પાસે જીજ્ઞ લશ્કર હતું.
અને આપણુ લશ્કર ઘણુંજ હતું, ત્યાર તમે ત્યાં
જ હુકમ કીધો હેતુ તો કામસેનને મારીને રસી
કા આપણે સ્વાધીન કરત.

કુરસેન = હજી કંઈ ગયું નથી! આપણા સૈન્યાધીપતી
ને બોલાવો ને લશ્કર તૈયાર કરી એકદમ કામ
સેન ઉપર હુલાં કરો!!!

પ્રધાન—અરે! કોઈ પટાવાળો હાજર છે કે?

બોપદાર = માહારાજ શી આજ્ઞા છે?

કુરસેન = સૈન્યાધીપતીને જલદી બોલાવી લાવ્યો.

બોપદાર—બહુ સારૂં એમ કહી સૈન્યાધીપતીને બોલાવી
લાવ્યો.

સૈન્યાધીપતી = (કુરસેનના સામે આવીને) માહારાજ શો
હુકમ છે?

કુરસેન = આપણુ લશ્કર તૈયાર કરીને કામસેનના નગ
ર ઉપર ઘેરા લાવો!

સૈન્યાધીપતી = બહુ સારૂં આપના હુકમનીજ વાટ જોતો

હતો !

કુરસેન = તમે બધા સામંતો મારા હિતભાણી છો, તથાપી
આ સમે નીમક હલાલ કરશો એવી આશા છે,
મારૂં દીલ રસીકાના રૂપ ગુણ માંહેન કસી ગયું
છે, સ્વયંવરમાં મેં તેને માટે ઘણો પ્રયાસ લીધો
તથાપી તેને કામસેનના ગળામાં વરમાળ નાંખી
માટે હવે બળાત્કારે તેને પકડી લાવો. !

સૈન્યાધીપતી = માહારાજ હવે ઢીલ કરવાનું કામ નથી,
આપની મુરજ એમ છે ત્યારે હજાંજ કરો.

કુરસેન = મધાન તરફ તમે પણ તમામ સૈન્યા તૈયાર કરો!
અને કામસેનને પકડીને રસીકા મારે સ્વા
ધીન કરો.

મધાન = હું તૈયાર છું અને સૈન્યાધીપતીને પણ તૈયાર કરું છું. !

કુરસેન — જોટલી ચીજો જોઈએ તેટલી અને સારાં સારાં
હથોળીયાર વિગરે સાથે રાખો વળી ખજાનામાંથી નાણું પણ સારી પેઠે રાખજો, હવે જરા પણ
દીલ કરવી નહી, જલદી જઈને તૈયારી કરો.

સૈન્યાધીપતી — પોતાના રાજના હુકમથી મધાન અને સૈન્યા
ધીપતી આયુધ શાળામાં જઈને સારા સારા તેજ
દાર હથોળીયાર સુભટોને યોલાવીને આપવા લા
ગ્યા, તે વાર પછી મધાને ખજાનામાંથી, શા
નાની મોઢિયાંની તીન્નરીઓ ભરાવી સાથે રાખી
સર્વ લઈકર તૈયાર કરી કુરસેન પાસે આવી મ

ધાનને કહેવા લાગ્યો.

મધાન—માહારાજ! આપણું બધું લઈકર તૈયાર કરીનેદ
રવાળા બાહાર મેદાનમાં ખડુ કીધું છે અને બી
જી પાણુ ધન્ય ધાન વિગરે ચીજો તૈયાર કરી સા
થે રાખી છે, મારે આપ ત્યાં પધારો! કૃષ્ણ
નત્યાં જાય છે.

કૃષ્ણ—પોતાનું લઈકર જોઈને હવે તો ખચીદ કામસેન
ને જીતીને રસીકા મારે સ્વાધીન કરીશ!
આ મારું લઈકર ઘણું અને બગવાન છે, તેનીઆ
ગળ એ કામસેન જેવા સાધારણ રાજાનું થું આ
લવાનું છે અલખા હવે મારી ઈચ્છા સંપૂર્ણ થશે!

મધાન—માહારાજ હવે સી આસા છે!

કૃષ્ણ—ગડા કંજર થતાં પહેલા કામસેનના નગરને ઘે
રા ઘાલવો જોઈએ!

બહુ સારું એમ કહી લઈકરમાં જાયછે.

મધાન—(તમામ સીપાઈઓ તરફ નજર કરી) જમાલખા,
કમાલખા, આસમખા, કાસમખા, નુરખા, તમેજ
ધા તૈયાર થાઓ. અને ઘોડા પવન વેગે ચલાવો
કે જેથી રાતો રાત જઈને કામસેનના નગરનીવા
રે તરફ ઘેરો ઘાલો! અને કોઈ જાણુ નહીં તે સ
તે એકદમ જઈને ખડા થવું!

જમાલખા—સાહેબ તમે મારું બળ જોયું નથી, કદાપી પુ
રવ તરફ જુમ પડે તો પશ્ચીમ તરફ બેડે. દોડા
પી, દોડ!

નુરખાં-જોયુ કે એનુ બળ આવાજ સુભટોથી રાજા કે
તે પામશે કે. શુદ્ધ ચાલ વેગળા બા! એમ કહી
ગોલાનો ઘાડો આગળ કરી, બધા મારી પાછળ
ચાલ્યા આવે બધા સ્વારોતેની પાછળ જાય છે
અને કૂરશેન પણ તેમની પાછળ જાય છે.
મધરાત વીત્યા પછી કૂરસેન પોતાનુ લોકર લઈ
ને કામસેનના નમર ઉપર જઈને ઘેરા નાખી પો
તાના બે ત્રણ સીપાઈઓ લઈને એકદમ કામસે
નના મેહેલમાં દાખલ થયે! કૂરસેનને કામસેનને
મીત્રાઈ હતી તેથી તે હમેશ તેના મેહેલમાં જતો
હતો તેથી કાંઈએ રોક્યો નહીં તેથી પાછલી રા
તે કામસેન અને રસીકા સુતાં છે ત્યાં પહોંચ
પાંશે જઈને ઉભા!!!

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ કામસેનના મેહેલ

(કામસેન, રસીકા, તથા કૂરશેન અને તેના સિપાઈયો
કૂરશેન-(સીપાઈઓને કહેવા લાગ્યો,) સિપાઈઓ વર
આ કામસેનને પલગ ઉપરથી નીચે નાંખી બાં
ધીલ્યા, એટલે હું આ પ્રીય રસીકા ને માહફ
મત રંજન કરનારી અને મને પરમ સુખની દે
નારીને પછી મારે સ્વાધીન કરી લેઉ.

સીપાઈ-મહારાજ ક્ષત્રી વશ રાજાઓની એવી નીતી છે
કે જે પુરૂષ નીંદ્રા વશ હોય તેને કપટથી મારવા
નહી, તેમજ તેની નિંદ્રાના ભંગ પણ કરવા નહી,

સુરવીરનું લક્ષણ તો એજ છે કે તેને સજ્જવા દ
ધને પછી તેની સાથે યુધ કરી જીતી લેવો એવી
ઉત્તમ રાજાઓની નીતી છે, તે છોડીને કપટક
રત્ન એ માહા ધૈર માપનું કારણ છે?

કુરુશન—અરે! આ વખત ધર્મ અને કર્મ કાંઈ પણ જોવા
નું નથી! હમણાં જે કામને મટે આપણે આટ
લો ખર્ચો પ્રયાસ લીધો છે તે કામ જલદી કરવું
જોઈએ, માટે એ દુષ્ટને એક દમ પસંગ દિપરથી
નીચે નાંખી ખાંચી લેવો નહીં તો તમારી કુર
દશા કરીશ! ગુણ કરીને બાંધે છે એટલામાં;

કામસેન—(અનુવ્યનો અવાજ સાંભળી) આજસ મરડી
આંખ ઉઘાડી જુવે છે તો કુરસેન, અને તેના
સિપાઈયાને જોઈ, અરે આ ચંડાળો, મારા મેકે
લમાં શી રીતે કાખડ થયા, આ રાત્રીને સમે,
પાપી દુષ્ટને કેણે આવવા દીધા!!! બ ! રક્ષાપાળ
કો મરી ગયા કે શું?

કુરુશન—અ ! મુખ, તું મને નથી જાણતો, હવે તારૂ
આવી બન્યું છે. જે મારા લાયક, અને મારા મ
નમાં અત્યંત પ્રીય મારો જીવ, એવી પ્યારી ર
સીકને તું લઈને, શોભ કરે છે. તે હવે તેને મુઝી
દ, હું સર્વ વાતે સમર્થ હતો, તથાપી મને ગફત
ત ખવરાવી તેણીને તું લઈ ચાલ્યો તો હવે તા
રા ખુરા હાલ કરી. હું તેને મારી પટરાણી કરી
શ! નહીં તો ખુશીથી તું મને રસીકા અર્પણ કરે

શી દર જોધી તારૂં રાજ્ય, અને તુ કથળ્યાઓ,
જો મારૂં કહ્યું નહીં માને તો ખચીત તારા પ્રાણ
હરાણ કરી હું રસીકાને લઈ જવાનો છું,

કામસેન—અરે ચંદાળ તુ કાણુ છે, અને અહીયા
પારકા મેહેલમાં એકાએક કેમ કાખસ થયો છે,
અને તુ સ્વો બક બકાટ કરે છે, જોલ કુણ તુ ચોર
છે કે કમાલ છે, મને જલદી જવાબ દે નહીંતો
હમાણા તારૂં મસ્તક છેદી નાખુ છું?

કૂરસેન—અરે કંગાલ ! તુ મને નથી ઓળખતો, મારૂં
રૂ નામ કૂરસેન છે, હમાણાં રસીકાની સાથે રંગ
બેગમાં મગ્ન થઈ કુમી ગયો છે, તેથી મગરૂર
થયો છું, પણ હવે તારાડું આવો બન્યું છે, એમ
કહી કામસેન સામે બંદુકના બાહાર કરે છે તે
કામસેન કેટલાક બચાવી લે છે.

કામસેન—મેહેલમાંથી બહાર નીકળી પોતાના સીપાઇઓ
ને હુકમ કરે છે કે આ હુણને મારો !

કામસેન અને કૂરસેનના લશ્કરમાં મારા મારી
થઈ, કામસેન તુ લશ્કર હારી ગયું તેવારે કૂરસેન
ને રસીકાને પકડવા બળ છે, અને કામસેન ત્યાં
થી બચીને નાશી ગયો, તેવારે રસીકા મહા શો
કાતુર થકી હા-પ્રાણનાથ હવે મારી શી જાતી થ
શે, ઇત્યાદિક વિલાપ કરવા લાગી !!!

પ્રવેશ ૭ મો

(સ્થળ જંગલ)

કામસેન, સુરસેન, માલતી, અને માધવસેન
તથા ચોર.

કામસેન = (પોતાના મનમાં) અરે, મારી પ્રાણપ્રીય ર-
સીકાને એકલી મુકી હું અહીંયાં આવ્યા! ધીક્કા
ર છે મુજને, મેં પોતાના છવ વ્હાલો કીધો અ
ને પ્રીયપત્નીને એકલી મુકી !!! અરે! તેની શી
વલે થયે; કુદ કરસેને તેને મારી નાંખી તો ન
હી હોય! અગર તેના ઉપર બળાત્કારતો નહી
કીધો હોય! જો તેમ થશે તો તે પોતાની મેજેજ
પ્રાણ ત્યાગ કરશે ત્યારે હવે મારે પણ છવવું
બ્યાબખી નથી! તોપણ હમાણું સખુર કરવી,
ન્યારે રસીકાની ખબર મળે ત્યારે જે કરવું ઘટશે
તેમ કરીશ; એવો વિચાર કરતો થકો જંગલમાં
આમ તેમ જીવે છે, એવામાં એક ઘોડેસ્વાર આ
વતો દખી, ખીલવા લાગ્યો કે રખેને શત્રુના સ્વા
ર મને પકડવાને આવતા હોયની! એમ ધારી
એક ઝાડ આઠે સંતાયો.

સુરસેન = (ઘોડા ઉપર બેસી આમ તેમ જીવે છે) અરે!
મારા પ્રાણપ્રીય મીત્ર કામસેન હમાણું દખાતો હ
તો ન તે એટલામાં ક્યાં ગયો! એમ મેટા બપો
જથી બાલવા લાગ્યો.

કામસેન — (સુરસેનનો સાદ સાંભળીને પાસે આવી) અ
રે! મીત્ર સુરસેન તું ક્યાંથી અહીંયાં આવી પો
હ્યો! અરે! પરમેશ્વરની કેવી દયા કે આવા સ

કટના વખતમાં તારો મેળાપ થયો!! પણ પાછળ
રાજ્યનું અને રસીકાનું શું થયું ?

સુરસેન—જ્યારે આપણું સર્વ સૈન્ય વિખરાઇ ગયું તે
વખતે મેં ચોતરફ જોયું તો આપના ઘેડા મારી
નજરે પડ્યો, પછી હું આપની પાછળ દોડવા લા
ગ્યો, પણ મારો ઘેડો આપના ઘેડા ખરાબર ચા
લી શક્યો નહીં, તેથી મને ધારતી લાગી કે આ
પનાથી જીતે પડીશ, પણ તર્ક પ્રમાણે ચાલી આ
વવાથી આપની બેઠ થઈ, માટે મહારાજ ! જે
લા ઝડપી તળે ચાલો આપણે જઈને બેસીએ,
તેટલી વારમાં આ ઘેડો પણ ચરે છે ને તેમને પ
ણ જરા વીસામો મળશે.

કામસેન = સુરસેન ! તારા કરતાં હમાણાં હું વધારે દુખી છું
માટે મને “મહારાજ” એ શબ્દ કરી બોલાવ
તો નહીં. હાલ હું ને ખરાબર છીએ.

સુરસેન—મહારાજ ! આપ એક શું બોલો છો હું આપ
ના ચરાણનો દાસ છું, નહીં તો પણથીજ આપનું
ભાગ પાઈ મોટો થયો છું માટે આપની ચાકરી
કરવાને હું કાયક છું કોઈ રીતે અંદાશ નહીં ર
ખતાં જો કામ હોય તે કરમાવો હું કરવાને ત
ઈયાર છું.

કામસેન—અરે મારા પ્યારા મિત્ર ! તારા સ જો પ્રમ
ણીક મિત્ર મને ભાગ્યેજ મળશે, અરે પણ મ
રી પ્રીય રસીકાની શી અવસ્થા થઈ, તેનાં તને

કાંઈ ખબર છે કે નહીં?

સુરશેન—મહારાજ! હું તો અપના પગોપગ દાડતે આવ્યો. તેથી મને તેની કાંઈ ખબર નથી.

કામસેન—તેની હવે શી અવસ્થા થઈ હશે? હા, તે હુઠે તેને જીવથી મારી હશે, અથવા કેદ કરીને લઈ ગયો હશે, હું તેને વારવાર વચ્ચે આપતો કે 'પ્રાણ મિયા તારો સર્વ આધાર મારા માથે છે એ બુદ્ધિમાં પણ મને છેડી મારો જીવ વાહાણો કરી તેને ફાંસીમાં મુતી આવ્યો!!!

સુરશેન—હમાણાં પરજાવો કરવાયા શું કાંઈ છે જે બનવાની હતી તે બની હવે માત્ર આપના બચાવવાની ગોઠવણ પાથ તો સાડ એરી રીને વાતો કરે છે એટલામાં (એક ચોર પ્રવેશ કરે છે)

ચોર—(મનમાં) વાહ! માનતો ગજબર છે, આવો શિકાર તો મારા જનમમાં પાણુ ન્હોતો તથી અરે પાણુ માગ જેવો બીજો કોઈ ભાઈબંધ આવી પડ્યો તો વચમાં ફાગટનો ભાગ પડાવશે, માટે ચાલ હું ને લોકોને મારા ઉપરી પાસે લઈ જઈ કે જેથી અરધાઅરધ ભાગ મને એકલાનેજ મળે. એમવારી પાસે જઈ નેહને દુખીતાતો નેરાવર છે, તેથી બજાત્કારે તો કાંઈ શકાય તેમ નથી, માટે કાંઈ વીચાર પમાડીને હવે એમ વારી કેડવા લાગ્યો અરે ભાઈઓ તમે કોણ છો? અને આવા રણમાં કેમ બેઠા છો? તમે બહુ બેજા દુખાવો છો.

કેઈ ચોર કે ઠગ તમને મળશે તો લુટાશે;
 સુરસેન—અરે આ તરવાર જ્યાં સુધી મારા હાથમાં છે
 ત્યાં સુધી કોની શક્તી છે કે પાસે પણ આવે
 અમારી પાસે ચોરનું શું ચાલવાનું છે.

ચોર—હા ખરી વાત છે, પણ હું તો તમને ભલા માણ
 સ બાળ્યેને કહું છું, મને શું લાભ, દયા આવીતે
 થી કહું છું કે કેઈ ઠગ આવી પોહોચશે ત્યારેજ
 મને સંભારશે,

સુરસેન—જાજા તારા રસ્તે ચાલ્યો જા.

ચોર—મારે કાંઈ તમારી પાસેથી લેવું નથી, પણ જુઓ
 બા સુરજ ઘણો તપેલો છે ને લુ વાય છે, તેથી
 ચાલો, પાસેજ મારી ઝુપડી છે ત્યાં આવી ને
 ઘડી આરામ લ્યો.

કામશેન—સુરશેન મારો જીવ જરા તાપને લીધે વ્યાકુળ
 થઈ ગયો છે તેથી ચાલ આપણે તેની ઝુપડીમાં
 જઈ આરામ લઈએ.

સુરસેન—આપની મુશ્કેલી હોય તો મારી ના નથી પણ
 આ લોકોનો વિશ્વાસ રાખવો ચોખ્ખો નથી.

કામશેન—એ કંજાસ આપણને શું કરવાનો છે?

ચોર—(મનમાં) શું કરવાનો છે તે થોડીજ વારમાં ખ
 ખર પડશે, ધીરજ રાખો બાપુ તમારૂં સઘણું સુ
 રાતન જણાઈ આવશે, તમારા જેવા મોટા ભ
 ક્ષ અમારા હાથથી જાય તો અમારૂં અમારાસ
 રદારનું પેટ કેમ ભરાય, (કંચુ જોઈને) આ પ

રમેશ્વર, અમારી અરજ એટલીજ છે કે સદાય
આવા ભક્ષ મોકલજે, એમ કહી જાય છે.

માલતી-(જંગલમાં) એકલી પોતાની એજે, અરે હું મા
રે ઘેરથી કેવા વીચારથી નોકળી હતી. ને અહીં
યા કેવી હાલત થઈ, રસીકાનો મેળાપ ન થયો,
એકલી જંગલમાં રહી, અરે ઇશ્વર! મ
નના મનોર્થ મનમાંજ રહી ગયા!!! ઓ બેહેન ર
સીકા તારી કેવી દશા થઈ હશે? તે પાપીષ્ટ કે
રસેને તેને મારી નાખી હશે! અરે મારી પ્રી
ય સખી તુ કામશેનના વિચોએ કરી પોતાના
માણુ તણ હશે, અરે આ સમે બધાની કેવી દુ
ર દશા થઈ છે!!!

માત્રિવશેન-(જંગલમાં ફરતો ફરતો) માલતીનો અવા
જ સાંભળીને અરે તરફ જતા તેને દેખીને અ
રે! આવા અધિર વનમાં, આવી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી
ક્યાંથી આવી હશે, (પાસે જઈને) અરે સુંદરી
આ ભયંકર વનમાં તુ એકલી કેમ આવી છે? તે
ખરે ખરૂં કહે તુ માહારી ઘાસ્તી રાખીશ નહી
હું તારૂં સર્વદુઃખ મટાડવાને સમર્થ છું. માટે તા
રી હંકીકત કહે.

માલતી-આપનું પ્રમાણીક પાણું જોઈ મને આપના વિ
શે જરા પાણુ રોકા નથી. માટે મારી સર્વ હકી
કત કહું છું. હું અજીતશેન રાજાની પુત્રી છું,
અને મારૂં નામ માલતી છે, હું મારી બેહેન ર

સીકાને મળવા જતી હતી તેટલામાં વાટમાં એ
વા સમચાર મળ્યા કે, પેલાકુળે કુરુક્ષેત્રે કામ
ચેત ઉપર ચડાઈ કરી તેને હરાવ્યા તેથી તેણી
તાનુ રાજ્ય છોડીને નાશી ગયા. અને રસીકાને
કુરુક્ષેત્ર લઈ ગયા, એવું સાંભળી હું ઘણીજડી
દાશીપણે માફારા માણસોની સાથે આ જંગલ
માં ચડતી હતી. તેમાંમાં એક ધુનારાની ટોળી
આવી અમને હુલ્લા લાગી, તેના સાથે મારા
સીપાઈઓએ પણ હુલ્લા કરી તથાપી તે કંઈ તર
ફ ગયા તેની મને ખબર નથી, હમાણા મને ઘ
ણી ભય લાગે છે, કેમકે, મારા માણસો હજી કાં
ઈ દેખાતા નથી. તેમનું શું થયું હશે. ૨(હું તે
મની રાહ જોઈ આ જંગલમાં ઉદાશ થઈ ઉ
ભી છું. પણ આપને દેખી જરા માફારે
ભય આણે થયો છે.

માનવસેન-અરે તે કુળે કુરુક્ષેત્રે હજી અમારા કુટુંબની
કેડ છોડી નથી. તેના કાળા કર્મથી મને વનવા
શ વેડવો પડે છે. મારા ભાઈનો અને પરાબંધકી
થો, (ઉચ્ચ હાથ કરીને) અરે હવે હું તેનું વેર
લીધા વીના એ ચંડાળને છોડનાર નથી જ્યાં
સુધી હું જીવતો છું ત્યાં સુધી એ ચંડાળનું વેર
લીધા વીના ગુહુતો માફગે ક્ષત્રી વંશ બ્રહ્મા
હું ધરતર સાથેકહું છું કે એ ચંડાળ કુરુક્ષેત્રને
આ મારી તરવારે કરી જરૂર કાપી નાંખીશા તો

રેન્ડ માટે મન શાંતી પામશે. પણ આ વખતે
મારો પ્રીય બંધુ કામસેન ક્યાં હશે? અને તે કે
વી હાલત બોગવતો હશે? અરે ! તેના પતો ક્યાં
થી મળે? જો કામસેન મને બેગો થાય તો, પ-
છી તે કૂરસેન ચડાળને મારવો કાંઈ મુશ્કેલ નથી,
માલતી—(પ્રકુચીત મુખ થકી) આહો આર્ય ! તમે મારી
પ્રીય રસીકાના પ્રાણપતી કામસેનના પ્રિય બંધુ
(મધ) થાઓ છો?

માધવસેન—રસીકાનો પ્રાણપતી જ કામસેન તે મારો પ્રિ
ય બંધુ સગો ભાઈ થાય છે.

માલતી—આ વનમાં આપ એકલા ફરો છો તેનું શું કા
રાગુ છે ?

માધવસેન—હું મારા પીતાની ઓળ કરવાને તથા મારી
પ્રતિજ્ઞા પાળવા માટે જંગલમાંજ ફરું છું.

માલતી—(મનમાં) માટે ચીત્ત થોડીજ વારમાં તારા રૂપ
ગુણમાં લીન થઈ ગયું છે ! જ્યારથી મેં તા
રી સુરત જોઈ ત્યારથી હું તારે સ્વાધીન થઈ
ગઈ છું ! અરથાંત હું તમારા સાથે કામ વસ્ય
થઈ છું, પણ હુમણાં મારો અભિપ્રાય ખુલ્લો પા
ડવો જોઈતો નથી; એવો મનમાં વિચાર કરીને
પ્રજટ બોલવા લાગી, અરે માધવસેન આ લયકર
વનમાંથી મને પસાર કર, હવે મારાથી પગે ચા
લી શકાતું નથી, તેમજ માટે ચીત્ત પણ સ્થિ
ર રહેતું નથી.

માધવસેન—જરા પણ ગભરાઈશ નહીં ! આ જંગલમાં
મારો ઘોડો ચરે છે તેને હું લઈ આવું અને તે
ઉપર તને બેસાતી આ જંગલ પસાર કરાવીશ, હું
મળ્યાં તું અહિયાં ઉભી રહે, હું તે ઘોડાને લઈ
આવું ?

માધવસેન ઘોડાને લેવા ગયો, તેવરે માલતી
ત્યાં જંગલમાં મુઠ રહી એટલામાં ત્યાં એક રાક્ષ
સ આવ્યો, તેણે માલતીને જાદુ કરી ઉઠાવીને
ગુફામાં લઈ ગયો, તેવાર પછી માધવસેન આ
વ્યો, તેણે માલતીને દીઠી નહીં.

માધવસેન—અરે ! ઝાણવારતો થઈ નથી એટલામાં મા
લતી ક્યાં ગઈ, અરે ! આતે શું થયું ? એને કોઈ
લઈ ગયો હશે ! અગર વાઘ લઈ ગયો હશે ?
અરે ! તે ખીચારી નિરદોશ અખજાની રી
વલેથસે—અરે આ પાહાડ ઉપરતો કોઈ લઈ
ગયું નહીં હોય—માટે ત્યાં જઈને જાઉં તો ખરો !
એમ કહી પાહાડ ઉપર જાય છે.

મહેશ ૭ મે.

(સ્થળ ફરસેનનો મહેલ)

ફરસેન, રસીકા, અને ફરસેનની સ્ત્રી.

ફરસેન કામસેનનો પરાજય કરીને રસીકાને પક
ડી લઈ પોતાના મહેલમાં લઈ ગયો છે ત્યાં રસી
કા વિલાપ કરે છે,

રસીકા-અરે પ્રભુ-મેં તાકારેં એટલે જોઈશો અપરાધ
કીધો છે જોઈ મને આવા મોટા દુઃખમાં રસા
વી હોવી છે, અરે! મારા પ્રાણપતી કમસેન તને
પાણ દયા ન આવી કે. મને એકલી નીરાધાર
મુકીને ગયો, અરે હું મારા પતીની સાથે સદા
ય અનંદમય પરમ શુખમાં હતી તે હમણાં સં
પૂર્ણ દુઃખમાં આવી પડી, અરે હું કોના મહેલ
માં આવી બેઠી છું, આ સંકટમાંથી મને મોત આ
વે તોપણ સારૂ, હે પ્રાણનાથ મને આ સંકટમાં
થી મુક્ત નહી કરો તો ખચીત મારા પ્રાણના ત્યા
ગ કરીશ? અરર હું શું કરૂં, એમ વિલાપ
કરે છે.

લલીત છંદ.

અરર હાયરે, હવે હું શું કરૂં;
દિન વિયોગમાં, શી રીતે ગમું.
પલક એક હું, વેગથી ન હું;
પ્રાણનાથને, સાથ તે રહું.
હવે હું એકલી, કુદ દુઃખમાં,
વિયોગી થઈને, દુઃખમાં સહું.
અરર નાથજી, તમે તે ક્યાં ગયા;
છોડીને જતા, નાવી તે દયા.
હવે હું એકલી, શું કરૂં અહીં;
તુમે તો નાથજી, ક્યાં ગયા વહી.
કુદ હાયથી, વ્રત માહરૂં;

ભાગશે કદી, પ્રાણ પરહર.

હવે પ્રભુ તુમે, કરોને દયા,

સંજોગ મેળવે, પ્રાણ નાથના.

ત્યારે તો છવતી, હું રહુ ખરી.

નહીતો આ દુઃખે જામશુ મરી,

ઇત્યાદિક વિલાપ કરે છે એટલામાં ફરસેન તે-

ની પાસે ગયો.

ફરસેન—અહો મારી ખ્યારી રસીકા તુ આટલી બધી દીલગીર શા માટે થાય છે, હવે તારે દીલગીર થવાનું કારણ નથી, કામસેન કરતાં મારી સમઘી ઘણી છે, તેમ હું બળજબન પણ વિશેષ છું, મારો જેવો પતી મળવાથી તારો બગ્યોદય વધ્યા એમ જાણી તારા મુખમાંથી અમટત વચન કાઢાડી મને શાંતી પમાડે મારી બધી રાણીઓ તાહારી દારી રૂપે બનશે. ઇત્યાદિક બોલે છે પણ રસીકા તેના સામુ પણ જોતી નથી, (ત્યારે મનમાં) સ્ત્રિયોના સ્વભાવજે હોય છે કે, જ્યારે પુરુષ તેને બોલાવે ત્યારે માન રાખી નજર બોલે, અને પોતે કામ વશ થાય ત્યારે વગર બોલાવી આવે, તથાપી મનમાં તો ખુશી હોય પણ માંહેડે નાજ કહે! હવે હું એની પાસે જાઉં એટલે બાલશે એમ દારી પાસે જાય છે.

રસીકા—(ફરસેનને પાસે આવતો જોઈને) અરે દુષ્ટ વેગ જો રહે! મારા પ્રાણપતી કામસેન શિવાય મા

રા અંગને સ્પર્શ કરવાને બીજા કોઈ પણ સમર્થ નથી. ધીકાર છે તુજને જે પારકી સ્ત્રિનું હરણ કરીઘોર નરકમાં જવા તૈયાર થયો છે, દુર ઉ બો રહે ! તારું મુખ જોવાથી પણ પાપ લાગે, તો સ્પર્શની વાત ક્યાં છે ! તારા જેવા પાપીષ્ઠો તુ મુખ પણ જોવું વ્યાજબી નથી.

કુરસેન—(કામને વશ થયો થકો) અહો ! તારાં આવાં ક હોર વચન પણ મને ઘણાં પ્રીય લાગે છે ! તારા ઉપર હું ઘણાં પ્રસન્ન થયો છું, જેમ પુરુષ ની મુગંધી લેવાને લમરુ, પુરુષ ઉપર ઘાંચટ કરી રહે છે, તેમ તારા મધુર સ્વર અને રૂપગુણ જોઈ તારી પાછળ માહોરૂં ચિત્ત ભમી રહ્યું છે ! માટે તારા અંગનો મારી સાથે સ્પર્શ થએલો માટે સર્વ રાજ્ય ને દાસ દાસી ચાકરો તથા ખ જાનો વિગરે સર્વ તારેજ સ્વાધીન થશે, માટે મારા અંગને તુ પોતેજ આવીને સ્પર્શ કર, અને તોહારા કોમળ અંગના શીતળ સુગંધ કરી માટે અંગ પાવન કર, અને મને કામાવ્તીએ દાડે લાને તારા અંગ રૂપી શીતળ ચંદને કરી શાંતી પમાડ !

સ્ત્રીકા—અરે ! દુષ્ટ, નીરલજ્જ ! તુ સ્ત્રીવંશમાં ઉત્પન્ન થએલો છતાં તારા મુખમાથી આવાં પાપ વચનો નીકળે છે તેથી તુ ચંડાળ કરતાં પણ ધીકારવા લાયક છે ! તારી જીભના શહસ્ત્ર કડકા કેમ નથી

થતા કે, જેથી તું આવું બાપણ કરે છે, જા ની
રલજા! માહારાથી વેગજો રહે, નહીતો; આ મા
રા પ્રાણ એક પલકમાં તને આપીશ. અને તેના
પ્રાયશ્ચીત્તના જીબાપ ઇશ્વરને ત્યાં તારે આવવો
પડશે, અરે! તું પારકી સ્ત્રી ઉપર વીકાર દ્રષ્ટી કરે
છે માટે તારૂં સુખ પણ જોવા લાયક નથી, જો
તું કામાંધ થયો છે તો તારા નગરમાં ઘણી સ્વ
રૂપવાન કન્યાઓ છે. તેમાંથી પ્રસન્ન કરી તેની
સાથે લગ્ન કર?

કુરસેન—મારા નગરમાં તો શું પણ આખી પ્રત્તીમાં તારા
જેવી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી બીજી નથી ! એક ક
રોડ દોવા સામટા કરીએ તોપણ મુયંના પ્રકાશની
તુલના થાય નહી; તેમજ જે પ્રિય રસીક તારી
બરાબરી કરવાને દેવતાની સ્ત્રી પણ સમર્થ નથી
માટે એકવાર તારા અંગનો સ્પર્શ થવા દે? જો
મરિ આખો જન્મ પવિત્ર થયો એમ હું સમજીશ
રસીક—અરે કુબ્ધ ! કુરાત્મા ! જારી કૃદ્રઘ્ની થઈ તેથી
તારી ચક્ષુ કેમ કુદતી નથી, અને તારા અંગ
માં પર સ્ત્રીના સ્પર્શની ઇચ્છા પડ તેથી તું બ-
બીને ભરમ કેમ થતો નથી, કે તરો આવો કુ
બ્ધ મનો વિકાર નાશ પામે.

કુરસેન—પ્રિય રસીક તું આટલો બધો કરોધ શા માટે
કરે છે, હું તને નમ્રતાથી કહું છું કે, એકવાર મ
ને તું આલોગન દે પછી તું કહીશ તેમ કર

વાને કબુલ છું.

રસીકા-અરે ચંડાળ ! અમમા અધમ ! પાપીષ્ટ તુ દુર
જા. નહીતો આ કટાર વતે હું મારો જાન કાઢી
હી નાંખીશ !!! આ તારા વચ્ચેના સાંભળવા કર
તાં મને મોત ભલુ લાગે છે પણ તાહારે મુખ
ભલુ નથી લાગતું ! એમ કહી હાથમાં કટાર
લે છે !!!

કૃષ્ણ-=(રસીકાના હાથમાંથી કટાર છીનવી લઇને) અ
રે પ્રીય આ અચુકત કાર્ય શા માટે કરે છે ! તા
રા કામનસેન કરતાં મારો વૈભવ શું આજે છે
અકબત તેના કરતાં સઘળી વાતે હું ઘણો શ
ક્તિવાન છું. તથાપી તુ મને આહાતી નથી, વાર
હમણાં હું જાઉં છું પણ તું તારા મનમાં વિચાર
કરજે, કામસેન હવે છવતો નથી અને તેની
આશા તું મુકી દેજે એમ કહી જાય છે.

કૃષ્ણ-પોતાના મેદલમાં જઈને પોતાની સ્ત્રીને
શીખવી રસીકાની પાસે મોકલે છે.

કૃષ્ણ-તારી સ્ત્રી-આઈ તમે ઉદાશ થઈને કેમ બેઠાં છો ?
રસીકા-તારે મને પુછવાનું શું કારણ છે ? અને તું કોણ છે ?
અને અહિંયાં કેમ આવી છું ?

કૃષ્ણ-હું કર્ણસેનની સ્ત્રી છું અને હું તમારી પાસે આ
વી છું ! આવવાનું કારણ ફક્ત તમારા ભજાને
માટેજ છે.

રસીકા-તારી મુખમુદ્રા ઉપરથીજ જાણી શકાય છે

કે તુ પતીતુ કુટણપણુ કરવા આવોએ માટે તું
તારે રસ્તે પાછી ચાલી જા!

૫૦ સ્ત્રી—આઈ તમે એકદમ ગભરાઈને ઉતર વાળો છે.
તેમ ન કરતાં જરા મારી વાતનો સાંભળો હું
તમને હાયદો કરવાનેજ આવી છું !

રસીક—તારી વાત સાંભળવાને હું જરા પણ ખુશી ન
થી, જેવો તારો પતી દુરાત્મા છે, તેવી તું તેની
સ્ત્રી માટે અહીયાંથી જલદી દુર જા.

૫૦ સ્ત્રી—અરે આઈ આ સમો તાહારે ગુસ્સે થવાનો નથી
સખખ તારો પતી નાશ પામ્યો, તેમ છતાં મારો પ
તી કડરસેન માહા બગવાન રીધીવાન અને રૂપ
ગુણે રેહ્ય છે માટે હવે સર્વ સોચના મુકીને આ
મારો અથ્રેસર થા, રાજા કડરસેનની સ્ત્રી થવા
થી હું વિગરે તારી દાશી પણે થઈ શું માટે પો
તાના સુખ સાડ માડ વચન માન્ય કર.

રસીક—કંમજત, નિર્લજ, એવું બોલતાં તને જરા પણ
લગ્યા નથી આવતી, ધીક્કાર છે તુજને તારા જેવી
દુષ્ટ સ્ત્રીઓ હાય તેજ પતિતું કુટણ પાણું કરવાનું
ય છે, તું પારકી સ્ત્રીને ફસારી પતિવ્રતાપણું બંધ
કરાવવાને આવીએતો પછી પોતે કેવી પતિવ્રતાપ
ણું જાળવતી હઈશ? ચાલ્ય દુષ્ટ તારું સુખ જોવાલા
યક નથી તું માહારી પાસેથી જલદી ચાલી જા.

કુશલતી સ્ત્રી—(મનમાં) અરે! મારો પતી કામાન્ય થયો
છે તેણે મને આ નિર્લજ કાર્ય કરવા મોકલી છે

પરંતુ આ કામ કરવાને હું ખીલકુલ લાયક ન
થી!! અરે જો હું ના આવી રોત તો પતીનું વ
ચન અમાન્ય થાત. અને આવી તો મોટા પ્રા
યશ્ચીતમાં પડી, તેમજ મારા પિતાના કુળને પ
ણ કલંક લાગ્યું !!! એવો પોતાના મનમાં જો
અ કરીને (રસીકાને) ખાઈ જો વચનો તને ક
હ્યાં તે કેવળ અયુક્ત અને ખોટાં છે તેની તું મ
ને ક્ષમા કર? જેરી રીતે તું પતિવ્રતા છે પતિ
નેજ ચાહ્ય છે, તેમ પતિવ્રતાપણું જાળવ હું
મારા પતિની અગાથી તારી પાસે આવી છું! પણ
એ બધું અયુક્ત છે હું જો ખોલી છું તેના અપ
રાધની તારી પાસે ક્ષમા માગું છું !! તેથી મા
રો તકક્ષીર માફ કરજો.

રસીકા-તારા ખોલવા ઉપર મને જરા પણ ભરૂંસો ન
થી; માટે તું મારી આગળ ઉભી રહે નહીં.

કુરસેનની સ્ત્રી-ખાઈ મારૂં ખોલણું જરા પણ ભેદ ભરેલું ન
થી હવેથી તું મને પોતાની બેઠેન પ્રમાણે જાણી
લે પ્રથમ ખોલી તે રક્ત પતિની દાક્ષતાને માટે પ
ણ મારૂં અંતઃકરાણું જરા ખમડેલું નથી હું
ઇશ્વર સાથે કહું છું કે તું મારી બેન છે!!

રસીકા-તું જો કહે છે તે ખરા અંતઃકરાણું હોય તો હું
તારો ઉપકાર માનીશ; પણ તેની ખાત્રી ક્યારે
થાય કે હરેક યુક્તિથી મને આ ઘોર દુઃખમાંથી
છોડાવે ત્યારે તો તારો ઉપકાર સંપૂર્ણ માન્ય કરૂં?

અને પરમેશ્વર પણ તારૂં કલ્યાણ કરશે આ સ
મે હું માહ સંકટમાં પડેલી છું તે તારા પણ સ
મજવમાં છે માટે અહીંયાથી છોડાવવાનો ઉપા
ય કર?

કુરૂતની સ્ત્રી—હમણાં તમે સમતા રાખો હું હરેક યુક્તી
કરી તમને અહીંયાથી નસાડી મુકીશ, પણ જ
રા એક બે દીવરા ઢીલ થશે. પરંતુ એ કામહું
જરૂર કરવાની છું! તેની આંત ન કરશે ને મ
ને અહીંયાં આવ્યા ઘણી વાર થઈ છે માટે હ
મણાં હું જાઉં છું,, અને આવતી કાલ જરૂર
આવીશ !! જાય છે.

રસીકા—(મનમાં) અરે! આ સ્ત્રી જેવું મોઢેડે બોલે છે
તેવું શું એના મનમાં હશે; કદાપી મને ફસાવ
વાનેજ કપટથી બોલતી નહીં હાય? વારૂં ઇશ્વરે
ધારણું હશે તે બનશે, પણ એ ઉત્તમ કુળમાં પે
દા થયેલી છે તેમજ હમણાં એકદમ સરમાઈને
પોતના અપરાધની ક્ષમા માગી તેથી સાચી થા
ય ખરી જાણે હવે તો પરમેશ્વરનો આધાર છે
હાથે કેમ થાય છે.

પ્રવેશ ૮ માં

સ્થળ ચોરની ઝુંપડી.

કામસેન, ચોર. તેનો સરદાર, અને એક સ્ત્રી

કામસેન—(એકસો ચોરની ઝુંપડીમાં) અરે મારી આવી
દશા કેમ થઈ? અહો! આ કર્મની કેવી વિચીત્ર

ગતી છે? સોનાના પલંગમાં પોઠનારો, લાખો મા
 છસોના ઉપર રાજ કરનારો, હું કામસેન, તે
 આવા ભયંકર વનમાં બીખારીની પેઠે આ અં
 પડીમાં આવી પડ્યો છું, અરે! બધું દુઃખ હું સ
 હન કરીશ, પણ માહારી માણ વલભા રસીકા
 ના વીચોગતું દુઃખ માહારાથી સહન થવાનું ન
 થી; અરે પાપીષ્ઠ દુરાત્મા કૃશ્ણને મારી રસીકા
 ના કેવા હાલ કાંધા હશે? શું તે જીવતી હશે કે
 નહીં? અરે અહીંયા તેની ખબર ક્યાંથી મળે!

ધૃત્યાદિક સોચના કરે છે એટલામાં:-

કોઈસ્ત્રી-અરે ! ભાગ્યશાળી પુરૂષ અહીંયાંથી જલદી ઉઠ,
 કામસેન—(ઊંચુ જોઈને) તુ કોની સ્ત્રી છે અને અહીં
 યાં એકદમ કેમ આવી છે?

સ્ત્રી-હું કોણ છું, શું છે, તે વાત હમાણાં પુછવાનો સ
 મય નથી, જો પોતાનો જીવ બચાવવો હોય તો
 ઉઠ જલદી મારી સાથે ચાલ, જરા પણ વારલ
 માડવાનું કામ નથી!

કામસેન-અરે તું મને ફસાવવા તો નથી આવી? તારૂં
 કહેવું ખરૂં છે એવી ખાતરી કેમ થાય?

સ્ત્રી-હમાણાં વાત કરવાનો વખત નથી, જે વખત બન્યું છે,
 તે તમને અને મને બંનેને ત્રેરફાયદા કરતો છે
 મારું હમાણાં તુ મારી સાથે ચાલ; સમય આવે
 મારી ખાત્રી કરજે, હમાણાં વધારે ઢોલ થશે તો
 ભારોને મારો બંનેનો જીવ જશે!

કામસેન-એતો ડીક પણ મારો મિત્ર સુરસેન ક્યાં ગયો ?

અને તેને એકજો મુકીને હું દેમ આવું ?

સ્ત્રી-તેની તમારે ચિંતા કરવી નહીં અમે પેહેલાથી જ દાખસ્ત કરી રાખ્યા છે. માટે તમે અડીયાંથી જલદી ચાલો નહીં તો હુમાણાં પેલા ચોર લોક આવી પોહ્યાંયશે;

પેલી શાહુકારની સ્ત્રી અને કામસેન બંને જણ ચોરની ઝુંપડીમાંહેથી નીકળીને ચાલતાં થયાં થેડી વાર પછી ચોર અને તેના સરદાર ઝુંપડી પાશે આવીને જુએ છે તો કામસેનને અંદર દીઠા નહીં એટલે:-

સરદાર-(ચેતરફ) અહયા કુદ તારો બાપ ક્યાં ગયો ?

ચોર-બાપજી એતો પેલી કેટડીમાં હતો અને તેની પાસે હજારોનો માલ પણ હતો હાય હાય આ શું ?

સરદાર-(કાથમાં લાકડી લઈ સામી ઉમામી મારવા જાય છે) મહુ મેહેનતે ઘડાં દીવશની જુમ ભાગે એવો માલ મળ્યો હતો તે ખાઈ બેઠો (કપાળ ઉપર હાથ દઈને) જેતુ નમ્રીબ કુટેલુ હોય તેના હાથમાં આવ્યો લોકુ પણ ધુગમાં પડે છે અરે મુરખ જ્ઞેતો ખરો પેલી કેટડીમાં સંતાયો તો નથી!!

ચોર-શું જાહે મારૂ કપાળ એતો ક્યારનો સટી ગયો, મે તમને નહોતું કહ્યું કે તમે જલદી ચાલો નહીં તો કાંઈ નવા જુની ચશે, હવે તો પોકો મુકીને રડો!!

સરદાર-વારૂ પાણુ તેના મિત્ર પેલી કોડીમાં રાખ્યા છે
તેને બાંધીને મારી પાસે લઈ આવ્યો?

ચાર-જ્યાં સુરસેન કોટડીમાં રહ્યો છે ત્યાં ચારે તે
ની પાસે જઈને તેના હાથ બાંધીને પોતાના સ
રદારની પાસે લાવ્યો તે વારે સુરસેનને સરદાર
ગુસ્સો કરી કહેવા લાગ્યો.

સરદાર-[હાથમાં તરવાર લઈને] બોલ સાચુ નહીતર આ
તરવાર તારા માથામાં ઝપાટીશ પેલો! સ્ત્રીને તારો
મિત્ર બે કયા ગયાં બતાવ્યો? કરાંછને ઘાંટે કાઢા
હી બતાવ્યો કુછ નહી તે માફ છુ !!!

સુરસેન-ભાઈ હું અને મારો મિત્ર પ્રથમથીજ જુદી કો
ટડીઓમાં સુતા હતા તે પછી અમે બંને બેગા
થયાજ નથી, અરે! હાથ હાથ તે નથી ખચીતત
મે તેનુ કાટલુ કરીને મને ખોટી રીતે ભરમાવા
આવ્યા છો, હું તો કાંઈ પણ જાણતો નથી તે
કયાં ગયા ન શુ થયું!!!

સરદાર-પાકો હગ દેખાય છે, ઉલટો અમરિજ ગળે પ
ડે છે પાણુ તેનો પતો મેળવી આપ્યા શીવાય તા
રો છુટકો થવાનો નથી ન્નઈ છે આ તરવાર, નહી
તો સાથે સાચુ કહી દે હું તને એકલાને મુડી
દઈશ ?

સુરસેન-તારી ખુશી આવે તેમ કર મેતો જે હતું તે ક
હું તેમનો બાબત મને કાંઈ પણ ખબર નથી એ
તુ સત્ય માનજે તેમના જવણી હું પાણુ હું

ખી થાઉ છું.

સરદાર—(ચેરને) આને લઈ જા પેઢી કોટડીમાં કેદ કરીને રાખ્યાં જ્યારે એ ખરે ખર બતાવે ત્યારે જ છોડવું નહીં તો પછી એનું માથું કાપી નાંખવું. !!!

ચેર—બહુ દારૂ બાપણ પેઢી કોટડીમાં લઈ જઈને હાથ પગ બાંધીને અંદર ઝૂમડી પછી કોટડીએ તાણું દઈશ એમ કહી મુરસેનને કોટડીમાં લઈ જાય છે:—

પ્રવેશ ૬ મો

(સ્થળ જંગલ તથા સહ્યાસુરની ગુફા)
માધવસેન અને ભુતો તથા સહ્યાસુર.
તથા માલતી વિગરે.

માલતીને જંગલમાં ઉભી રાખી, માધવસેન ઘેડો દેવા ગયો, એટલામાં રાક્ષસ માલતીનું હરણ કરી તેને પરવત ઉપર ગુફામાં લઈ ગયો ત્યાં તેને ઘણું દુઃખ દેવા લાગ્યો, અને કહે જે તું માહારી સાથે આલીંગન દે, નહીંતો તને રીબાવી રીબાવીને મારી નાંખીશ! રાક્ષસ કહેલું સાંભળીને માલતી પોતાનું શીળ જાળવવા માટે દુઃખ સહન કરે છે પણ શીળ મુકતી નથી.

જંગલમાં માધવસેન ઘેડો લઈને આવ્યા પછી આમ તેમ બુબે છે અને માલતીને હીંમત નહીં

તેવારે અપસોસ વધતી:—

માધવસેન—તમામ જગલમાં ચારે તરફ ફરીને જોઈને
પણ માલતી દખાતી નથી, અરે—દેવ આતે કેવી
વાત! હમણાંજ હું ઘોડાને લેવા ગયો એટલીવાર
માં બીચારી અખળને કોણ લઈ ગયું? શું તેને
વાધતો નહીં-લઈ ગયો હોય, કિંવા કોઈ જીત લ
ઈ ગયું હશે? કેમ થયું, હવે તેના મેળાપ કેમ
થાય, અને તેના કંખનું નિવારણ પણ કેમ
થાય, ઇત્યાદિક સોચ કરતાં પેલા જીને આપેલા
વાળ ઇલાક આવી! તેજ વખત તેને અચ્ચી ઉ
પર રાખ્યા કે તુરત જીત આવીને પ્રગટ થયો !

જીત—હે રાજ્ય કંપર તમે અને કેમ સંભાર્યો છે અને
શું કામ છે, જે હોય તે કરાવો?

માધવસેન—આ વખત મારું કામ અગત્યનું હોવાથી
મેં તને યાદ કીધો છે માટે એ કામ કીધાથી હું
તહિસ ઉપકાર માનીશ!!

જીત—તમારું જે કામ હોય તે મને આજ્ઞા કરો, હું તે
કરવાને તૈયાર છું? મેં તમને પ્રથમથીજ વચન
આપેલું છે, માટે નીશંકપણે આપને જે કામ
હોય તે કરાવો?

માધવસેન—કેટલાક દિવસથી હું આ જગલમાં ફરતો હું
તો તેવામાં એક દીવશ રાત્રીને સમે એક સુરૂપ
વાત સ્ત્રીને મેં દીઠી ત્યારે તેની પાસે જઈ પૂછ્યું
કે તું કોણ છે; સ્ત્રીએ કહ્યું રાજ્ય કન્યા છું અ

તે માગ સાથથી વીજીટી પડી છું વળી હુમાણાં
 મને થાક ઘણો લાગ્યો છે માટે મારાથી ચાલી
 શકાય તેમ નથી હું આ જંગલ પસાર કરવાને
 ઘણી અશક્ત છું માટે મને અહીંયાંથી વસ્તીમાં
 પોતાડો તે તમારો મોટો ઉપકાર માનીશ, ઇત્યા
 દિક તેના સાચારીના વચન સાંભળીને મને દયા
 આવી તે વારે હું જંગલમાં મારો ઘોડો ચરતો
 હતો તેને લેવા ગયા, થેડી વારમાં ઘોડો લઇને
 આવ્યો; ત્યાં આવી જ્યુ તો સ્ત્રીને દીઠી નહી
 આજુ જંગલ હું જોઈને થાક્યો પણ તે સ્ત્રી ના
 પત્તા ક્યાંએ લાગતો નથી, માટે તને યાદ કીધો
 છે, હવે તે સ્ત્રી ક્યાં છે, અથવા તેને કોણ હરી
 ગયું છે તેની મને ખાતરી કરી આપ?

સુત—મને તે સ્ત્રીની ખબરી ખબર છે, પણ તે માહાજને
 રાવર અને વિદ્યા વાળાના હાથમાં છે, હીમાલ
 ય પર્વત ઉપર એક ગુફામાં સહ્યાનુ નામનોમ
 હા બળવાન એક રાક્ષસ રહે છે તેને એ સ્ત્રીનું હ
 રણ કીધું છે, પરંતુ એને જીતવો ઘણો મુશ્કેલ
 છે કારણ તે એની પાસે વિદ્યાઓનું બળ ધણુ છે
 તેથી પોતાના સઘળા દુરમનોનો નાશ કરવાને તે
 શક્તિવાન છે!!

મા કવસેન-તારી વાત સાંભળીને હું ખુશી થાઉ છું પણ
 જરા દીલગીરી એટલીજ છે કે ત્યાં જવાને મા
 રી શક્તી નથી પરંતુ હું વિદ્યા અને શક્તીથી

રજુર છે માટે માહારા ઉપર મેહેરખાની કરી તે
દુષ્ટને છતવાની ચુકતી મને ખતાવ આ કામ થ
એથી હું તારો મોટો ઉપકાર માનીશ.

ભુત = હે રાજકુવર તે મને વચને કરી બાંધી લીધો છે
માટે તાહાર કામ કિંદ્રા વીના મારો છુટકો નથી
પણ આ વખત તે રાક્ષસના જાણવામાં આવશે
તો મારા ઉપર ઘણો ખેદ રાખશે માટે બીજો
ઉપાય તુ પોનેજ શોધી કાઢાડે તો કીક?

માત્રવસેન-મારા પોતાના અંગબળ અને હિમત શિવાય
મારી પાસે બીજો કંઈ પણ ઈલાજ નથી અને
હવે જે વખત જાય છે તે કેવળ ગેર ફાયદા થ
વાનું કારણ છે માટે તારૂ વચન સત્ય કરવાને
આ વખત આવેલો છે, અને આટલું કામ નહી
કરે તો તાહારૂ વચન વ્યર્થ જશે.

ભુત = મારૂ વચન કદી પણ વ્યર્થ જવા દેતાર નથી,
ચાલ હુજ તારી સાથે આવીને તો દુષ્ટને મારવા
નો ઉપાય બતાવું છું!!

માત્રવસેનને ભુતે એક લકડી મંત્રીને આપી
તે હાથમાં લેઈને ભુત અને માત્રવસેન બંને રા
ક્ષસની ગુફા પાસે ગયા.

ભુત = આ લાકડી લઈ (કીણા સામે હાથ કરીને) પેલા
કીણાની ઉપર ફરવો એટલે તરત તે પડી જશે.
પછી બીજો કીણો આવશે, તેની ઉર પણ લાક
ડી ફરવજો, એમ સાત કીણા આવશે તે સાત ઉપ

૨ લાકડી ફરવાથી પડી જશે, પછી ગુફાનું બા
રણુ દેખાશે ત્યાં એક પોપટનું પાંજરૂં લટકાવેલું
હશે, તે લઈને તેમાંથી પોપટને કાઢી લઈ ત-
મારી પાસે રાખજે, પોપટને લેતી વખત સદ્યા
મુરના રક્ષપાળકો તમને દુખ દેવા આવશે તે કો
ઈ શી હતા રૂપે અને કોઈ સર્પના રૂપે ખતીને
આવશે ! તે વખત આ લાકડી તેમને મારશે
કે તુરત જમીન ઉપર પડશે ! તેવાર પછી શ
લામુર રાક્ષસ પોતે તમારી સામે આવશે, ઘણું જ
ર કરશે તથાથી જરા પણ ડર નહીં રાખતાં તેના
દખતાં પોપટને મારી નાંખજે, એટલે તે રાક્ષસ
તુરત મરી જશે ! બુતનું કહેવું સાંભળીને હાથ
માં તે લાકડી લઈ માંધવચેત્ર ગુફાના કીલ્લા પા-
સે ગયો.

માધવસેન = કીલાની દિવાલ ઉપર લાકડી ફરવી કે તુરત
ખરર થઈને કીલો ઢુટી પડ્યો ! એમ સાત કી
લાને લાકડી ફરવી કે સાતે ઢુટી પડ્યા ! એટ
લે ગુફાના ખારણા નજીક પોહ્યા ત્યાં જઈ ઉ
ચું જીવે છે તો, એક પોપટનું પાંજરૂં જઈ તને
લેવા જાય છે.

શી હ = કુદાગા મારતો માધવસેનના સ. મો. આવીને (મ
નુબની લાખાએ બોલવા લાગ્યો) અરે ! રાંક જ
ત મનુબ તું અહીંયાં ક્યાંથી અને શી રીતે આ
વ્યોદ હવે તને છવતો જવા દેનાર નથી !

કહા ફાળ ભરતા સામે આવ્યો.

માધવસેન-એકદમ ફેલંગ મારીને યેઝી લાકડી સીંદના
કપાળમાં લગાવી કે તુરત જમીન ઉપર પડ્યો!!

સર્પ-લાલચોળ આંખો કરીને કાળો ભરત જોવા છલ
લજકાવતો સામે આવી માધવસેનને ડંખ માર
વા જાય છે:-

માધવસેન-સર્પને પણ લાકડી લગાવીકે તુરત ચક્રચુર થ
ઈને જમીન ઉપર પડ્યો એટલે પોપટનું પાંજરૂ
હાથમાં લીધું કે તુરત શહ્યાસુર સામે આવી યુ
દ્ધ કરવા લાગ્યો.

શહ્યાસુર-અરે ફુટ મનુષ્ય તેં મારા પોપટને લીધા છે
પણ ને તેને જરા હાથ લગાડ્યો કે હું તને આ
ખોને આખો ગળી જઈશ માટે ને છવવાની
ઈચ્છા હાય તો પોપટને છોડી દે.

માધવસેન-અરે પાપી ! તું મને શું કરવાના છે હવે તો
તારીજ આવી ખતી છે!

શહ્યાસુર-તાડું ભુજબળ મારી આગળ શી ગણતીમાં છે
વળી મારી વિદ્યા આગળ તો કોઈનું પણ ચાલી
સકવાનું નથી!

માધવસેન-અરે ફુટ પારકી સ્ત્રીઓ, નીરખપરાધી અ
અખળાઓનું ખળાત્કારે હરણ કરરી તેમને કુખ
ના દેનાર તારૂ કદી પણ ભકુ થનાર નથી ને તા
રી વિદ્યા પણ ચાલનાર નથી.

શહ્યાસુર-(ધણેજ દેવમાં આવીને) આવ્ય ફુટ મારી સા

ઓ ! એમ કહી તરવાર ઉગામો છે.

માધવશેન-પથમ તેનીજ માફક તરવાર ઉગામીને થોડી વાર પછી ઝિલીને પછી પોપટને મસગી નાંખ્યો કે શક્યામુર ચીસ પાડીને જમીન ઉપર પડ્યો, (મરી ગયો) !!

સટયાસુરના પડ્યા પછી ભુત માધવશેનની પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે, હું હવે રજા માગું પળી પણ કામ પડે તો સંભારજો. એવું સાંભળી માધવશેન ભુતને પૂછવા લાગ્યો કે તું જવા માગે છે તે વ્યાજખી છે પણ જેને માટે અટક્યો બધો પ્રયાસ લીધો તે માસતી ક્યાં હશે ત્યારે ભુતે કહ્યું કે (નાંમો હાથ કરીને) પેલી ગુફામાં છે ત્યજ જઈને તેને તું મળ એમ કહી માધવશેનની રજા લઈને ભુત અદ્રશ થયો, માધવશેન ભુતના ઘણાં ઉપકાર માન્યો પછી માસતીની પાસે જવા જાય છે એટલામાં માસતી પણ માધવશેનનો સ્વર સાંભળીને સામી આવી બનેજાણ પરસ્પર એક બાજીને સામ સામી ઓળખીને મળ્યાં.

માસતી-અહા ! આ કેવો આજીવનો દિવસ આવ્યો ? મીય માધવશેન આ તારો ઉપકાર હું ક્યાં વાળી શકીશ આવા માહા બચકર હુઝમાંરી છે હાવ જાને કોઈપણ બગવાન ન થાય તે જગાએ આવી મને તમે છાવડાવ દીધું એટલુંજ નહીં પણ મારૂ શીજ પણ તારા આવે સચવાયું હું વધા

કે શુ કહુ આપ મારા પોતાના જીવથી પણ વધારે પ્રીય થયા છે તેમજ હું આ જન્મમાંતર આપની દારી તુલ્ય થઈ ચુકી છું!!

માધવસેન—હુમાંણાં તું ધીરજ રાખ, પણ તારી હકીકત જાણવાની મારી ઇચ્છા છે તે કહે? જ્યારે હું તને જંગલમાં ઉભી રાખી ઘોડા લેવા ગયો ત્યાં ર પછી શી હકીકત બની?

માલતી—આપ મને ઉભી રાખીને ઘોડો લેવા ગયા, તેવા ર થોડીજ વારમાં અચાનક એક રાક્ષસે ત્યાં આવી મને અમર ઉઠાવી લીધી, મેં ઘણી જુમ પોકારી ત્યારે તેણે વિધાના બળે મને નીકા મુકી જ્યારે પર્વતની ગુફામાં લાવીને મુકી ત્યાં સુધી મને કાંઈ બમર નથી પણ તે પછી તેણે પોતાની વિધા સમેટીને મને જાત્રા કરી કંદેવા લાગ્યો કે, તું મારી સ્ત્રી થા ઇત્યાદિક બણે. ભય ખતાવવા લાગ્યો કે ને તું નહીં માને તો બગાડકારે તાહારો ઉપભોગ લઈશ! અગર તને રીખાવી રીખાવીને મારીશ! તો પણ મેં તેનું વચન જરા પણ માન્ય કીધું નહીં!! છેવટ આપ આવી પોચ્યા લેધી મારૂં સંપૂર્ણ રક્ષણ થયું, પણ જેમ મારૂં રક્ષણ કરી છવાડી તેમ મારી પ્રીય બહેન રસીકાની કાંઈ બમર પછી કે, તેની શી અવસ્થા થઈ છે?

માધવસેન—પાપી દૂરસેન તેને કેદ કીધી છે એવી ખ-

બર મને મળી હતી તે પછી તેની તરફની બીજી કાંઈ પણ મુત્રી મળી નથી, પણ ઘણું કરીને તે કૂરશોનને ત્યાંજ હશે, તેને છોડાવવાને હાલ બનવું કઠણ છે કેમકે તે પાપીઠની પાસે હાલ સૈન્યાનુ જોર જસતી છે, માટે એની બરાબર રહું પણ લશ્કર મેળવવાને મયત્ન કરીશ પરંતુ તે શીઝ બનવું કઠણ છે, હમાણાં તારા પીતાને ત્યાં જઈને લશ્કરની જોડવાણું કરીએ?

માલતી=મારા પીતાની પાસે જવાની કાંઈ જરૂર નથી લશ્કર તૈયાર કરવામાં નાણાંનું કામ છે નાણું હોય તો બધું બની શકશે માટે ચાલો આ રાક્ષસની યુદ્ધમાં બેસુમાર નાણું ભરેલું છે તે લઈને આ પાણે લશ્કર તૈયાર કરીએ.

માલતી અને માધવશોન રાક્ષસની યુદ્ધમાં જઈ ધન લઈને મોહિટી સૈન્યા ઉભી ઠેરવાની જોડવાણું કરે છે,

પ્રવેશ ૧૦ મો

(સ્થળ કૂરશોનના મેદાન)

રક્ષીકા, કૂરશોન અને તેની સ્ત્રી તથા દાસી.

કામસેન ઉપર અહાહા કરી. તેને હરાવીને કૂરશોને રક્ષીકાને કબજા કરી પાવાના મેદાનમાં લાવીને રાખી છે. ત્યાં તેને ઘણીક રીતે કાલાંચાલાં કરી સમજાવી તોપણ તેણે તે પાપીઠનું કુ

ખ બેવાની પાણુ ધમ્મ કરી નહીં મછી ફરસેન
રસીકાને સમજાવવાને પોતાની સીને તેની પાણ
મોકલી તેણીએ રસીકાને ઘણી સમજાવી ત્યારે
છેવટ રસીકાએ તેને ધીક્કાર કરી નીજાં છતાં કરી
ને કાઢાડી કડરસનની સ્ત્રી સુખત હેવાથી પો
તાનો અને પોતાના પતીનો દાખ સમજી રસીકા
ને નસાડી મુકવા વચન આપ્યું કે હું આવતે કા
લ તને અહીંથી નસાડીશ.

ફરસેનની સ્ત્રી-રસીકાની પાણે આવીને) મેં તમને વચ
ન આપેલું છે અને મારા પતીએ તો હરેક રીતે
તમને ફસાવવાને માટે મને મોકલી છે?

રસીકા-અરે હજી મારા દુઃખનો અંત આવ્યો નહીં
આ ધમ્મર હવે તો મને મોતને શરણુ કર!!! બા
ઈ તમારો કાંઈ દાખ નથી પાણુ મારા કર્મમાં હ
જી દુઃખ લગેલું છે, પરંતુ તમે વમારૂં પોતાનું
વચન વ્યર્થ કરશો તો ખચીત મારો જીવ જરો

ફરસેનની સ્ત્રી-તમે જરો પાણુ ગમરાશો નહીં હરેક રી
તે હું મારૂં વચન પાળીશ!!

રસીકા-માઈ મને આ સંકેટમાંથી છોડાવશો તો હું ત
મારો ઉપકાર કદી પાણુ ભુલનાર નથી, (એમ ક
હી તેને પ્રગ્ને પડે છે.)

ફરસેનની સ્ત્રી-માઈ આટલી બધી લચારી કરવાની કા
ઈ જરૂર નથી? મેં તમને વચન આપ્યું છે તે
કદી ખેડું કરવાનું નથી તમે જરૂરનાર ધીરજ

રાખી હું તમારે માટે પુરૂષનો પોશાક લઈ આવું
એમ કહી પોશાક લેવા બંધ છે.

રસીકા—અરે આતે મોઢાંડે બાંધે છે તે પગરો કે? કાંઈ
કપડે કરશે રખિને એના પતીને તેડીને મારી પા
સે લાવે, અરે! હવે કેમ કરે? આ ફુટ ફુટ બ સહ
ન કરવાથી મરણ એજ બલુ છે, પરંતુ આત્મ
ઘાત કરવાથી મોટું પાપ છે તોપણ હવે તેમ કી
ધા વિના છુટકો નથી!!! ઇત્યાદિક સોચના કરે છે
કૃશ્ણનની સ્ત્રી—બાઈ તમે આટલી બધી અધીર અને
શોક શા માટે કરો છો તમારે માટે હું પુરૂષનો
પોશાક લાવી છું તે પહેરો! અને આ મારી કા
શી તમારી સાથે મોકલું છું, તે તમારી ચાક
રી કરશે!! એમ કહી રસીકાને પુરૂષનો પોશાક
પહેરાવી તેની સાથે દાશીને સાંપી ચુપકીથી ન
સાંડી મુકે છે !

રસીકા—(જતી વખત) બાઈ આ તમારો ઉપકાર કદી
પણ ભુલી જવાની નથી, તમે તમારૂં વચન સ
ત્ય કીધું પણ માહારા ઉપર ઘણાજ ઉપકાર થ
યા છે પણ હવે આપણે ક્યારે ભેગાં થઈ શું?

કૃશ્ણનની સ્ત્રી—જ્યારે ઇશ્વરની કૃપા થશે ત્યારે મળીશું
પણ હમેશાં મને ભુલી જશો નહીં? અને રસ્તામાં
પ્રુમ હુશીયારીથી ચાલજો ને ઇશ્વર કૃપા થશે
તો ખચીત તમરો સ્વામી તમને મળશે એમ
કહી બુદ્ધિ પડે છે.

કરસેન—(પોતાની સ્ત્રીની સામે) અરે તને ક્યારની મેં
અહીંયાં મોકલી છે. પણ હજી કાંઈ કામ થયું
નહીં! ગાલ ફુટા હું મારે હાથેજ તેને મનાવું
છું! એમ કહી ચારે તરફ જીવે છે તો રસીકા
ને હીડી નહીં (ત્યારે પોતાની સ્ત્રી ઉપર ઘણીજ
ગુસ્સો કરીને) અરે ફુટા આ શો ગંજળ મેં
છી મેંનત કરીને જે સ્ત્રી રતન મેળવ્યું હતું
તેને તો ક્યાં સંતાડી, અરે તું મને જલહી બ
તાવ્ય? નહીંતો હમાણાં તારૂં મસ્તક ઘડ ઉપરથી
જીવું કરે છું એમ કહી તરવાર ઉગામે છે.

કરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ આટલો બધો કોપ મુજ અબ
જા ઉપર કરવો ઘટતો નથી મેં જે કામ કીધું
તે તમારા ભલાને માટેજ કહ્યું છે.

કરસેન—આ ચંડાળ સ્ત્રી કેવી ખરાબ છે? મારૂં અમુ
લ્ય રતન ખોઈને ઉલટી મારૂં ભણુ હીધું
ખતાવે છે? અરે! હજી એમાં તેને શું ભણુ કીધું!!!

કરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ પારકી સ્ત્રીનું હરાણ કરવું તે
હજાહજ ઝેર પીવાની બરાબર છે જેઓએ પારકી
સ્ત્રીનું હરાણ કીધું તે માહા વિપતીને પામ્યા છે
માટે મેં આપણાં ઘરમાંથી એક પત્ની કાઢાડવા રૂપે
તેને મેં નસાડી મુકી નહીં તો મહા અનર્થ પે
દા થયા વિના રહેત નહીં જેના ઘરમાં પારકી
સ્ત્રીનું રતન છે તેને કેઈ કાળે પણ કદ્યાણુ ન
થી, માટેજ મેં એ કામ કીધું છે.

કૃરસેન—અરે ચંડાળ સ્ત્રી તે આ એક વૃક્ષિ બનાવી
ને મને રૂસાવવાનો ઉપાય કીધો છે! પણ હું
વે તુ મારા ઘરમાંથી નીકળ તાર કાણ મુખ્ય મને
બતાવીશ નહીં!!!

કૃરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ સ્ત્રીઓને, પતિવીના કોઈનું સ
રાજ નથી માટે હું ક્યાં જાઉં, મારો કે છવાડોતો
તમારજ સરણ છે જગતમાં સ્ત્રીઓને સપુરણઆ
ધર પોતાના સ્વામીનાજ છે ને બીજા ઇશ્વરના
તે વીના કાંઈ પણ આધાર નથી,

કૃરસેન—જો તને છવવાના અને મારા ઘરમાં રહેવાની ઇ
ચ્છા હોય તો મને રસીકા બતાવ્યે?

કૃરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ એક વખત કહ્યું કે તેતો ગઈ
અને હવે તેનો ખ્યાલ આપે છોડી દેવો એમાં
જ સાર છે?

કૃરસેન—ચાલ રંડા (એમ કહી) તેને તરવાર મારવા જ
ય છે અને તેની સ્ત્રી પગે પડે છે (તે વારે કરોત્ર
કરી) ને (સીપાઇઓ તરફ) અરે તમે ચાર દીશા
તરફ જલદી ઘડો; આ ચંડાળ સ્ત્રીએ રસીકાને ન
સાડી મુકી છે માટે તે અને કામસેન પણ જ્યાં હો
ય ત્યાંથી બાંધી લાવો, આ વખત મારૂ નીમક
હવાલ કરનાર હોય તે જલદી ચડાઈ કરે, સીપા
ઇઓ, રસીકાને પકડવા ચારે દિશા તરફ જાય છે.

કૃરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ ગમે તો તરવારથી મારૂ મસ્ત
ક છેલો નાખે! મને તો અગ્નિમાં બાળી નાખો!

ચાહતો રીખાવીને મારો પણ હું સત્ય કહું છું
કે એ સ્ત્રીની કેડ લીંઝાયી આપનું કલ્યાણ થવા
નુ નથી પ્રાણનાથ આપના મનમાં જે વસ્તુ પ્રી
ય છે તે મને પણ પ્રીય થાય પરંતુ જે વસ્તુથી
આપણા કુળના ક્ષત્ર થાય તે વસ્તુને આપ પ્રીય કે
રી માનો છો. માટે મુજ દાશીનું કહ્યું માનોતો.
આપનું કલ્યાણ થાય; નહીં તો મને આગગઉ
પર સંભાળશે કે, સ્ત્રીનું કહુ છું ખરૂં થયું!

૨ સેન—પોતાની સ્ત્રી ઉપર ગુસ્સો કરી તેને ધીકારી
ને પોતે ચાલતો થયો.

કુરસેનના સિપાઈઓ જે રસીકાને પકડવા ગયા
હતા તેવો એ એક જંગલમાં રસીકાને પુરૂષના વેષે
દીઠી તેવીજ તેને અને તેની દાશીને પકડવા
લાગ્યા.

રસીકા—અરે ભાઈઓ તમે અમને સ્ત્રી માટે સતાવો છો.
અમે અમારાં રસ્તે ચાલ્યાં જઈએ છીએ તેમાં ત
મારૂં શું ખગાડયું છે કે અમારા સામા દાશી ને
આવો છો?

સીપાઈ—અમારૂં તો નહીં પણ અમારા રાજાનું ધારે
હું કામ ખગાડીને તમે અહીંયા આવ્યા છો મા
ટે હવે છોડવાનું નથી.

રસીકા—અમે કેઈનું ખગાડયું નથી?

સીપાઈ—ચાલ સીધી ચીતે નહીં તો અથાખકાટ્ટાડી દઈ
સ હવે તને છોડનાર નથી!

રસીકા—અરે ભાઈ એમ ગરીબ માણસોએ અમે અમારે રસ્તે ચાલ્યા જઈએ છીએ તેને ના હક કુઃખ શા માટે આપે છે? એમ કહી ચાલવા જાય છે:—
જમાદાર—ક્યારનો છકર શું કરવા કરે છે, હવે વખત જાય છે માટે બંનેને બાંધી લો. સીપાઈ બંને નાં હાથ બાંધે છે.

આ વખત તેજ જંગલમાં ફરતો ફરતો કામસે ન પણ ત્યાંજ આવી પોતો તેણે આ બંનેને બાંધતાં જોયાં એટલે:—

કામસેન—અલ્યા સિપાઈઓ આ માણસોએ તમારો શા ગુનો કીધો છે કે, તમે તેમને બાંધો છો?

સીપાઈ—ચાલ તુ કોણ અમને પુછતાર છે, તુ તારે રસ્તે ચાલ્યો જ, નહીં તો તારી પણ એજ અવસ્થા થશે!

કામસેન—અલ્યા કમ નસીળો તેને છોડી મુકો નહીંતોહ માણાં માહારા હાથનો સ્વાદ ચાખશો?

સીપાઈ—ચાલ્યો જ ચાલ્યો, નહીં તો વગર એતે મરી શ એમ કહી રસીકાને તથા દારીને આગળ કરી ચાલે છે.

કામસેન—જરા ઉભા રહો માહારા હાથનો સ્વાદ ચાખો કુછો નીર અપરાધી માણસોને શા માટે બાંધીને લઈ જાઓ છો એમ કહી સામું હથીઆર મારેછે?
કામસેન અને સીપાઈઓ વચ્ચે મારા-મારી થઈ કંટકાએક સીપાઈઓ ધાયલ થયા. તમાપી ધ

ણાંની આગળ કામશેન થાકા ગયા તથા તેનેય
 છુ રસીકની સાથે કેદ કરી ને કુરૂરશેનની પા
 શે લઈ જાય છે ત્યારે રસ્તામાં કાશ્ચન અને
 રસીકને સીપાઈઓએ ઓળખ્યા તથા સખત
 જાપતો રાખી કુરૂરશેનના દરબારમાં લઈ ગયા!!!

ખવેશ ૧૧ મેઃ

(સ્થળ કુરૂરશેનના દરબાર.)

કુરૂરશેન, રસીક, કામશેન, અને સીપાઈઓ વિગેરે
 કુરૂરશેન—અરે કેટલાક દિવસ થયા તોપણ રસીકની કા
 ઈ ખબર મળી નહીં. જે સીપાઈઓ તેને ઓ
 જવા ગયા છે તે પણ હજી આવ્યા નહીં. અરે
 મહારાજાજી હોશ થયું કે શું? અરે! પ્યારી ર
 સીકા હ તારા ગળામાં હાથ નાંખી તારો ઉપ
 ભેગ કર્યારે લઈશ, અહાં એ રત્ન મને ક્યારે
 મળશે ઇત્યાદિક સોચના કરે છે (એટલામાં)

જમાદાર—પાહારાજ આપ આટલો ખર્ચો શોક શા મા
 ટે કરો છો? જે ચીજ આપને પ્રીયકારી છે અને
 જેને માટે આપ સોચ કરો છો તેને અમે પકડી
 લાવ્યા છીએ, અને વળી રસીકની સાથે કામ
 સેનને પણ કેદ કરી લાવ્યા છીએ. માટે આપ
 નો હુકમ હોય તે રીતે તેઓને હાજર કરીએ.

કુરૂરશેન—સીપાઈઓ તે પ્રિય રસીકને એકદમ છુટી કરી
 ને મહારાજા પાસે લાવો અને કુલ કામસેનને ખુબ
 સકત ખાંધોને લાવો?

સીપાઈ-કામશેન અને રસીકાને લઈને) માહારાજ આ બંને જણને લાવ્યો છું.

કૂરશેન-(કામશેન તરફ જોઈને) અરે ચંડાળ, તેં મને ઘણા પ્રાયસ દીધો છે, તથાપી જો હજી જીવવાની અશા હોય તો ખુશીની સાથે આ રસીકા મને અરપણ કરી દે. તો તારૂં રાજ્ય સુખેથી બોગવ્ય અને વળી તું કેહેતો માહારા શહેરમાંથી તને બીજી કન્યા પરણાવું?

કામશેન-અરે ચંડાળ! અધમા અધમ તારી છબ કુઠી નથી પડતી કે જેથી આવું પાપ વચન બોલેજો જો હમણાં મારા હાથ બધનમાં નહીં હોત તો તારાડ મસ્તક જમીન ઉપર પડ્યા વિના રહેતું નહીં, કુબ તું પારકી સ્ત્રીના અભિજ્ઞાપથી નરકમાં જવાનો છે.

કૂરશેન-(સીપાઈઓને) આ કુબ હજી માનતો નથી મારે જોને જલદી વધ ભુમીમાં લઈ જઈ ગરદન મારો, એમ કહી રસીકાને વળગવા બધ્ય છે.

કામશેન-અરે ચંડાળ આ વખત મને કબજે પડેલો જોઈને તું નીચ ખુશી કરે છે; અને મારી પ્રાણ પ્રીયાને સતાવે છે, પણ જો રાજ્ય ક્ષત્રી બી હોય તો મને છુટા મુકી જો, પછી તારા કાળા કર્મના બદલો તને હમણાંજ આપું!

કૂરશેન=(સીપાઈઓને) આ કુબને આજવાર રાખવાનું કામ નથી, મારે જલદી વધ ભુમીમાં લઈ જઈને

ગરદન મારો!!!

રસીક-કૂરસેનનાં એવાં વચનો સાંભળીને હાથ હાથ રતી જમીન ઉપર પડી.

કૂરસેન-બહાલી રસીક તું શા માટે ગભરાય છે; હુંકે ઇ કામસેન કરતાં ઉતરતો નથી! મારી રાત્રી અને રૂપની આગળ તે કાંઈ પણ ગણતીમાં નથી. માટે તું જ ના પણ શેય ન કરીશ!

રસીક-અરે અંકાળ તારી છબના શકુસ્ત્ર કટકા કેમ નથી થતા! તુ શું બકે છે! મારા પ્રાણનાથને વધ કરવા ધારે છે. પણ તેથી તને કાંઈ ફાયદો થનાર નથી, હું પણ મારા પ્રાણનાથની સાથે આત્મઘાત કરીશ!!!

કૂરસેન=પ્રીય રસીક તું તો મરવા ચોગ્ય નથી, પણ મારા મનર્થ પુરાણે કરવાને ચોગ્ય છે? અથવા માહારા મેહેલમાં પટરાણી તરીકે રહેવાને ચોગ્ય છે, માટે માહારા વચન માનીને શીધો રીતે ચાલ નહીતો હવે મગાત્કારે તારો ઉપભોગ લઈશ!

કામસેન-અંકાળ; પાપીબટ; બેશરમ, તું મને કબજ કરી આવાં વચનો બોલે છે પણ જો મારા હાથ! એમ કહી બેડી સુધાં કૂરસેનની ઉપર ધસ્યો, (ત્યાં સીપાઈએ પકડી લીધો).

રસેન=(સીપાઈએ) આ કુબ્તને તમે જલદી મારી નાંખો પછી હાથમાં આવેલું રત્ન ક્યાં જવાનું છે, રસીક-(કામસેનને) પ્રાણનાથ આ વખત તમે મને પો

તાના હાથેજ મારો! કે નેથી આ દુષ્ટતા પંજ
માંથી છુટુ-અને મારે આવાં પાપ વચન સાંભળ
પડે નહીં !!!

કૂરસેન-એવકૂં ક્યારના હીલ ઘા માટે કરો છો, અને જ
લહી લઈ જાઓ.

સીપાઈઓ કામસેનને ગરદન મારવા લઈ જાય
છે-તે વખત રસીકા ઉછળી ઉછળીને તેને ગળે વ
જાએ છે! ન સીપાઈઓ છોડાવે છે એમ ઘણીવાર
રકઝક થયા પછી કૂરસેનના હુકમથી કામસેનને
ફાંસી દેવાને સીપાઈઓ વધ ભુમીમાં લઈ ગયા,
અને રસીકાને ચાકરોએ પકડી રાખી!!!

રસીકા-ઘડી ઘડી મુરજાગત થઈને અરે પ્રાણનાથ તું
મને મેલીને ગયો-પણ હવે મારી શી વલે થઈ-હ
છધ્વીમાત તું મને મારગ આપ કે હું તેમાં સ
માઉં, અગર હું અગ્નીદેવ આ વખત મને બા
ળીને ભસ્મ કરી નાંખ-હવે માફારે કોઈનું સરાણ
નથી-ઓ ઈશ્વર તું દયા કરીને મુજ ગરીબ આ
બ્રાહ્મણ પતીવ્રત રાખવાને મારા પતીની સાથે
માફારો પણ અંત લાવ્ય !!! એમ કહી
જમીન ઉપર પડે છે:-

કૂરસેન-રસીકા હવે તું બધા સોચ મુકી દે; અને મારી
સાથે ખુશ થઈ ચાલ્ય. આ રંગ મેહેલ અને સ
ર્વ રાજ્ય લક્ષ્મી બધું તાહાફજ છે-હવે તું મારી
પટરાણી થા! અને તારા કામળ શરીરથી મને

આલીંગન દે?

રસીકા—(જરા સાવચેત પાછને) અરે ચંડાળ તું મને વધારે દુઃખ ન દે, હું તને કરમરીને કહું છું કે મને મારા પતીની સાથે મરવા દે, અગર અમને બંનેને છોડી દે, નહીંતો ખસુસ તુ નરકમાં જવાનો છે, પારકી સ્ત્રીના અભિલાશથી મોટા મોટા રાજા રાણા, જે કે રાવણ, જેવાએ પણ સાર કાઢાડ્યું નથી, અને અંતે કમોતે મુવા છે. માટે તું હવે મારી પાસેથી વેગજો જા.

કૂરસેન—(મનમાં) હમાણાં એને કરોધ ચડડેલો છે પણ પછીથી કરોધ સમાધિ એટલે હું એનું મન શાંત કરીશ, તેમ છતાં હવે ક્યાં જવાની છે, એમ ધારી પોતે આસન ઉપર જઈ બેસે છે.

રસીકા—(મનમાં) ઓ ઇશ્વર, જગત પ્રભુ, આ સમે મુજ ગરીબ અબજાની વારે ચઢી આવ્ય, મેં મારા પતી શિવાય બીજા દોષ સ્વપ્નામાં પણ ચીતવ્યો હોય તો તું મને શિક્ષા દે, અને જો મારું પતીવ્રત અને શીળ અખંડ હોય તો આ વખત મુજ ગરીબની વારે ચઢી આવ્ય, અરે હંતુ હું છીપાઈએએ મારા પતીને માર્યો તો નહીં હોય? ઓ ઇશ્વર! એની પણ ખબર લે, અમે તાહારો સો અપરાધ કીધો છે કે. આવા ધીર દુઃખમાં કુખાવી નાંખ્યાં છે, અરે છેવટ કાંઈ ન કરે તો, અમને સ્ત્રી ભરથારને સાથેજ લટકાવી દે, જેથી અમે સાદુ માનીશું?

કુરસેન-રાતના) હવે હું રસીકાની પાસે જઈને સમજાવું અને તે તફા માન તો જાહેરાઈથી મારા રંગમેટાવાં મધ જઈ હવે માહારાણી રહેવાનું નથી! એવો નિવાર કરે છે (મોડલાગા)

સીપાઈ—નાસીરે નાસો! નાસો!! જલદી નાસો! ત્યારા વી નાસો! આવી બધું નાસોજ નાસો!

કુરસેન—અરે! આ શું કહે છે, શું થયું? શાનું નાસોજ નાસો કરે છે! જલદી કહે શું છે? ક્યાંથી આવ્યા

સીપાઈ—અરે! આપણું બધું સંકેર ઘેરાઈ ગયું; નખે દમયું

કુરસેન—મુરખ શાનું નખે દ શાનું નખે દમયું શું બડે છે?

સીપાઈ—મડ બડ શું કરે છે નાસો નાસો, જલદી નાસો! નહીતો હમણાંજ આવી બની !!

કુરસેન—ભમા માણસ છે શું તેતો કહે?

સીપાઈ—શું કહું તારને માર કપાળ? કામસેનના બાઈ માધવસેન મોટું જ્યાં લશ્કર લઈને આપણાં રહેરમાં ચરેતરફ ફરીને કબજા કરી લીધું છે ન હવે અહીંયાં આવવાને થોડીજ વાર છે, મોટેજ વવાની ઘરજા હોય તો જાણી કુચીએ થઈને જાઈ દી નાસો! નહીતો વગર મોતે મોત આવ્યું,

કુરસેન—અરે! હાથ હાથ હવે શું કરે! ક્યાં થઈને નાસુ (ગભરાઈને) મારા બાપ કીએ રસ્તે થઈને જાઉં અહ્યા સીપાઈ માધવસેન ઠેકલે દુર છે ને કીવાર રસ્તે આવે છે? આમતેમ નાસવાને વીચાર કરે છે માધવસેન—પોતાના જખર દરત શીપાઈઓની સાથે એક દમ કુરસેનના દરખારમાં આવીને અરે! આવ

બાળને બાંધો, બુમ સજડ મુઠ્ઠે ટટ કરો!!

રસીકા—(કુરોને ન પકડ્યા તે જોઈને) આતે સાચું કે ના
પુ ! આહા! ઈશ્વરના કૃપા બનાવ છે? આતેશું
કહેવાય! આતે માધવસેન હશે કે બીજું કોઈ
હશે! નાના બાલુસ માધવસેનજ છે ! એમ ની
શ્વે કરીને કોણ માધવસેન! અરે! મારી આવી કે
ર દશાના સમયમાં તમે ક્યાંથી આવી પાંત્યા?

માધવસેન—હું ઘણાં દીવશથી તારી અને મારા મીયબ
કુ કામશેનની સુધાને મારેજ ફરતો હતો પણ
પટ ખખર મળી કે, કુદ્ધ કુરોને તેમજાને કંઈ કે
રેલાં છે. એવી ખખર સાંભળી હું આહીયા આ
વી પોતો છું? હવે તું જરા પણ અમરદશ ન
હી! મેં તને જીવતી દોઢી તથા હું ઘણા બુધી
પાડી છું !!

રસીકા—અરે હું તો જીવતી છતાં મુગા ગુસ્સા થઈ મુકી
છું સખ, જે સ્ત્રીને પતીનો વિયોગ એટલું ન
હી પણ પતી બીજાની સ્ત્રી તે જીવતો પણ મુગા
ખરખર છે.

માધવસેન—શું મારો જાઈ કામશેન મરી ગયો?

રસીકા—ઈશ્વર જાણે હમાણુંજ આ કુદ્ધ કુરોનેના સીપા
દેખો તેને કાંસી દેવાને વધ બુનીમાં લઈ મપાઈ
ત્યાં શું થયું તેની ખખર નથી!

માધવસેન—(કુરોને ઉપર ક્રોધ કરીને) કુદ્ધ જે મારા ભા
ઈને કાંસી દેવા જોઈએ છે? હે અઠાળા ખટક
હે તે ક્યાં છે જો આ તારા રાજ્યની અને તારા

છવની ખપ હોય તો મને મારો ભાઈ જલદી
દેખાડ નહીં તો તારી છવતી ચામડી ઉતારી ત
ને છવતો ખાળીશ.

માધવસેન કૂરસેનને કંદ કરીને વધલુખી તરફ
રસીયા, અને માલતી વિગરેને લઈ જાયછે:—

પ્રવેશ ૧૨ મો.

(સ્થળ મસાણ.)

કામસેન, સીપાઈઓ. સુરસેન, માધવસેન; રસી

કા. માલતી; કૂરસેન, વિગરે.

કૂરસેનના સીપાઈઓ, કામસેનને ફાંસી લટકાવ
વાની તૈયારી કરે છે ત્યાં મસાણના ઢેઢાનો વે
શ પેદારીને સુરસેન જુઓછે કામસેનને સીપાઈ
ઓ ફાંસીની નજીક લાવે છે,

સીપાઈ—ચાલ્ય ભાઈ હવે તારે તારા ઇછદેવનું સ્મરણ ક
રવું હોય તો કરી સે.

કામસેન—અરે ભલા સિપાઈઓ, હું મારા ઇછદેવનું સ્મ
રણ કરું છું પણ જરા તમે ધીરવ રાજો હું જ
રા માળા ફરવી લેઉં?

સીપાઈ—હવે ઘણી વાર થઈ છે, માટે ગાળ પતરાળ મુ
કી દે ચોક્કસ સીધો એમ કહી ધકો મારે છે!

કામસેન—(ગભરાઈને) અરે! આ ફરવી ગતી થઈ, જે મા
ણસો મારી જીતીઓના ઉપાડનાર તેજ મને ધ
કા મારે છે, અને તેઓના હાથે મારૂં મોત થશે?

સીપાઈ—મરવાને શું બીજું છે? જેમ થનાર હશે તેમ
થસે એક વાર મરવું તો છેજ.

કામસેન-ભઈ તારૂં કહેવું ખરું છે. હું મરવાથી ખીહી
તો નથી, પણ આ દુરનતને હાથે કબજે પડે રાંકપ
જો મરવું મને માફ લાગે છે! જો કદાપી હાથમાં
રાહજી લઈ દુરમનની સાથે કુદ કરી મારૂં મસ્ત
ક કપાયું હોતો મને જરા પાણી સોચ થત નહોત
સીપાઈ-હવે તો ખતી તે ખરી, અમારો કાંઈ કાપ ન
થી અમે તો ચીઢીના ચાકર છાંચે? અમ કહા
લટકાવવા જાય છે (એટલામાં)

માધવસેન—તારાથી રાડી આવડે સખર ! સખર !
ચંદાજો સખર !!

માધવસેનનો અવાજ સાંભળી દુરથી તેને અ
ને ખીજાએને તથા કુરસેનને કેક કરેલો જોઈને
થર થર ધુજતા થકા શિપાઈઓ ચુપો ચુપ વેગ
જા ખરી ગયા?

માધવસેન-કામસેનની પાસે આવીને, મીઠા બધું તારી
આ શી દશા અને અહીંયાં વને કાણ લાખ્યું?
કામસેન-જે લવીબ્યમાં લખ્યું હતું તે થયું પણ મારી
ધ્યાયારી રસીકાની શી ખબર?

રસીકા-એક દમ ગળે વળગાને માણનાય હું મંદ બાજ્ય
જી રસીકા આ તારી પાસે આવી છું !!

કામસેન-તારી જોઈને આલતીની શી વલે થઈ હતી કાં
ઈ ખબર મળી ?

રસીકા-તેતો કચારની માધવસેનની સાથે આવો છે એ
ને પણ કિટલાક હીવરા રાસમની ગુફામાં દુઃખ
વેઠવું પડ્યું છે?

માધવસેન-ભાઈ કામચંદન હવે તારી કી બાસા છે? તુ
કહેતો આ કૂરસેન ચંડાળને જીવતો બાળી મુક
અમર આજ કુશી સાથે લટકાવું? હવે જેને
છોડવાનો નથી એમ કહી કૂરસેનની પાથે જઈને
કેમ દુષ્ટ હવે તને કિરી રીતે મારું? ચંડાળ તારું
કેવલ્ય તનેજ નડવું છે! (એટલે માં કૂરસેનન ત્રા
ત્યાં આવી)?

કૂરસેનની સ્ત્રી-(તમસેનને) મારા પતીને કેદ કરવાની
બખર સાંજળી હું અહીંયાં આવી છું, મારા
પતીના અપ્રાપ્ત ધણા છે તથાપી સત્યવાદી પુર
ણ શરીર અગમ્યાના ભલા તરફ નજર રાખે છે
માટે હું તમારી પાસે પાળી લીસા મારુ છું?

રસીકા-કેટલાં બાળી આવીને બાઈ તમારો ઉપકાર હું કરી
પણ જીવનારી નથી, તમે જે કહે તે હું કરવા
હુમ્મ છું. એમ કહી મળે છે!!

કૂરસેનની સ્ત્રી-જે તમારો એટલો માહાટો ઉપકાર કાઢી
નથી તે પણ આ સમે તમે માહારા પતીને છોડાવો?

રસીકા-તમારું કહેવું માન્ય કરું છું, સીપાઈઆ કૂરસે
નને છુટા કરે, (સીપાઈઆ તને છોડે છે)

માધવસેન-અરે આ શું કમ છે? એ દુષ્ટને છોડવો વ્યા
જબી નથી, કેઈ નહીં તો હેમણાં મારે હાથેજ
એનું મસ્તક ઉરાડી દઉં છું!

કામસેન-પ્રીયબધુ માધવસેન આપણી સત્રીવશની એજ
નીલી છે કે જે શરણે આવે તેનું રક્ષણ કરવું
હવે તેને છોડી મુકી અને તેનું રાજ્ય તેને સુખે

થી કરવા દેવા, પણ સુરસેન ક્યાં ગયો તેની ખબર કહી દેવા.

સુરસેન—યકાળનો વેશ ઉતારીને માહારાજ હું પાશુ અહીં જ છું. મારા પત્ની સાથે મારે ચાલના વેશ બેહેરી અહીં જ રહે છું એમ કહી મુજ પોશાક પેકરી મળે છે.

કામસેન—સુરસેનને બાઈ પેલી શાહુકારની કન્યા તારી સાથે હતી તે ક્યાં ગયું?

સુરસેન—માહારાજ તે પણ અહીંયાં મારી સાથે જ છે એમ કહી તેને પણ પાસે બોલાવે છે.

બન્ને એકઠાં થયાં છે ત્યાં કુરસેન આવીને કંઠાલની માફક ઉભો છે.

કુરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણુનાથ માહારાજ કહેવું સત્ય થયું, જો પ્રથમથી જ રસીકાને જવા દીધી હોત તો આટલું દુઃખ અને દીનપાશુ પામત નહીં, જુવો એને પતિવ્રતાનું ફળ દિવું મળ્યું, અને તમને પાપ બુદ્ધીનું ફળ દેવું મળ્યું? હવે જો પાપ છુટું કરવા ધારો તો રસીકાને પોતાની બહેન તુલ્ય ગણી માફ માગો?

કુરસેન—હું ઈશ્વર સાથે સત્ય કહું છું, અધ્યાપી મુઠ્ઠી મેં મારી અજ્ઞાન દશામાં આ કંતવ્ય કીધું છે પરંતુ મારા તમામ અપરાધની ક્ષમા કરીને હું કામસેન મારી ઉપર કપા દ્રષ્ટીથી જો અને આ રસીકાને હું આજથી મારી ધર્મની બહેન ગણીશાં! મેં મારા પાપનો બદલો વાળી લીધો.

છે, મારી હુદ્દા ખુદા થઈ તો સાજ અને લક્ષ્મી
બનેતો ન શક્ય, (રસીક) ને અને તારા પ
તીએ સત્ય ન તજ્યું તો સાજ અને લક્ષ્મીની વૃદ્ધી
થઈ, હવે તમોબધા મારા અપધની કાના કરો !!

કામસેન-તું સદાય નિભંચ રહે ! તારું કલ્યાણ થાયો !
પરંતુ હવેથી કાંઈ પણ પારકી સ્ત્રી ઉપર કે દ્ર
ષ્ટી કરતો નહીં ! એમ કહી સર્વને દેખતાં તેની
પીઠપર હાથ ઠોકરો, જા ખુશી થા !!

કૃષ્ણ-કામસેન તથા રસીકા વિગરને નમસ્કાર કરીને
પોતાના ગળામાંથી એક અમુલ્ય હાર કાઢાડીને
(રસીકાને) બેસેન આ હાર હું તને તારા સત્યના
શરપાવમાં તથા આહારી બેદન તરીકે સાચરવા
સામાં આપું છું તે લઈ મને ખુશી કર ?

રસીકા-તારો નમ્રગુણ તથા શુદ્ધ અંતઃકર્ણ જ્ઞેય હું કે
ઉદ્ધુ, એમ કહી હાર ગળામાં નાંખે છે.

કામસેન માલતીને બોલાવી માધવસેનની સાથે
સેતું લગ્ન કરાવ્યું, અને સુરશેનને પેત્રી શહુકાર
ની ઠોકરી પરણાવી, પછી કૃષ્ણસેનને રજા આ
પી. કૃષ્ણસેનની સ્ત્રી અને રસીકા પ્રત્યેક આત્મ
દયાથી એક બીજાને ઉપકાર માની સર્વ સર્વને
ઠોકણે ગયાં, કામસેન અને રસીકા તથા માધવ
સેન વિગરે પોતાની રાજ્યધાની તરફ ગયાં, પો
તાનું રાજ્ય સુખે બોગાવા લાગ્યાં.

જાહેરખબર.

સર્વે લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે, અમ દાવતમાં જાપખાનાં વાળા અને છુકસેહરો કરતાં નીચે લખેલાં પુસ્તકો અમારે ત્યાં બધાં કરતાં એકી કીમતે વેચાય છે, તેમજ છાપવાનું કામ પણ બધા કરતાં સસ્તું અને સારું થાય છે, માટે છપાવનારિ અથવા છુકો ખરીદનારે, અમારે ત્યાં પુછવા પડી બીજે કંપદ મળે તો લેવી પણ ખરેલેથી ફસાઇ પડતું નહીં, છુદ્દની વિગત.

હીમીનલ પ્રેસીજર કોઠ નરો અને ૧૮૮૨નો ૧૦ સીવીસ પ્રેસીજર દિવાની નવો.

સદેવન શાવલિમા નાટક.

આવસેન અને રમીકા તથા કુસેન વિગરેનું નાટક ચંદ્રેશ્વરી પ્રાંચમી સુધીના અર્થ.

અજરમીરનો તથા સદેવન શાવલિમાનીવારતા, જનકાવ્ય સાર સંગ્રહ મોટું રામચરિત્ર સમય.

ચંદ રાજના રાસ, ધર્મીસ કુમારનો રાસ, નગ દમયંતીનો રાસ, ધર્મ પરિકાના રાસ બાળમંદી.

સમગ્રહિત્ય કૈવળીનો રાસ છપાય છે.

જેન શાસ્ત્ર કથા સંગ્રહ મોટું એક હજાર પૃષ્ઠનું જેન ચરિત્ર સંગ્રહ છપાય છે.

જે વિગરે બીજી પાગલાણી બતતની છુકો સત્તે મળશે

૪ "વિક્રમે રિયા" પ્રેસ એકીસ.

